

Fig. 1. Kirken set fra nordøst. NE fot. 1981. - *The church seen from north-east.*

HUNDSLUND KIRKE

Ifølge ærkebiskoppens bekræftelsesbrev af 26. maj 1284 havde kirkens patroner mistet deres patronatsret, fordi de havde dræbt sognepræsten, provst Ugod, der tillige var kannik i Århus. Herefter var kirken blevet inkorporeret i domkapitlets kantordømme.¹ 1310² overførtes den til kannikernes fællesbord, ved hvis udstykning 1427³ den sammen med andet gods i herredet blev henlagt til Vor Frue præbende. Et tingsvidne 1430⁴ erklærede, at tidligere foregik provstens regnskabslæsning inden for Hads herred i Kysing (s. 2439) og Hundslund kirker.

Efter domkapitlets nedlæggelse i 1660'erne overgik kirken til kongen, som 15. september 1674⁵ skødede den til landkommissær Laurids Brorson til

Dybvad (i Gosmer sogn). 1690 afstod Brorsons enke og en af sønnerne deres anpart i kirken til svigersønnen Oluf Christensen Friis, der var sognets præst.⁶ Friis og Brorsons datter Magdalene Sibylle solgte 24. maj 1694 hovedgården Dybvad og patronatsretten til Hundslund til Otte Krabbe til Åkær i nabosognet Falling.⁷ Kirken fulgte herefter Dybvad indtil 1794, da ejeren, Friederich Otto von der Nath, 3. juli skødede den til to mænd fra sognet, som dog allerede året efter transportererede købet videre til Peder Schandorff til Hovedgård (Voer herred). I årene efter 1804 afhændede denne kirketienden til sogneboerne.⁸ Kirken overgik til selveje 1. januar 1911.

I sognet ligger voldstedet Kærsgård.

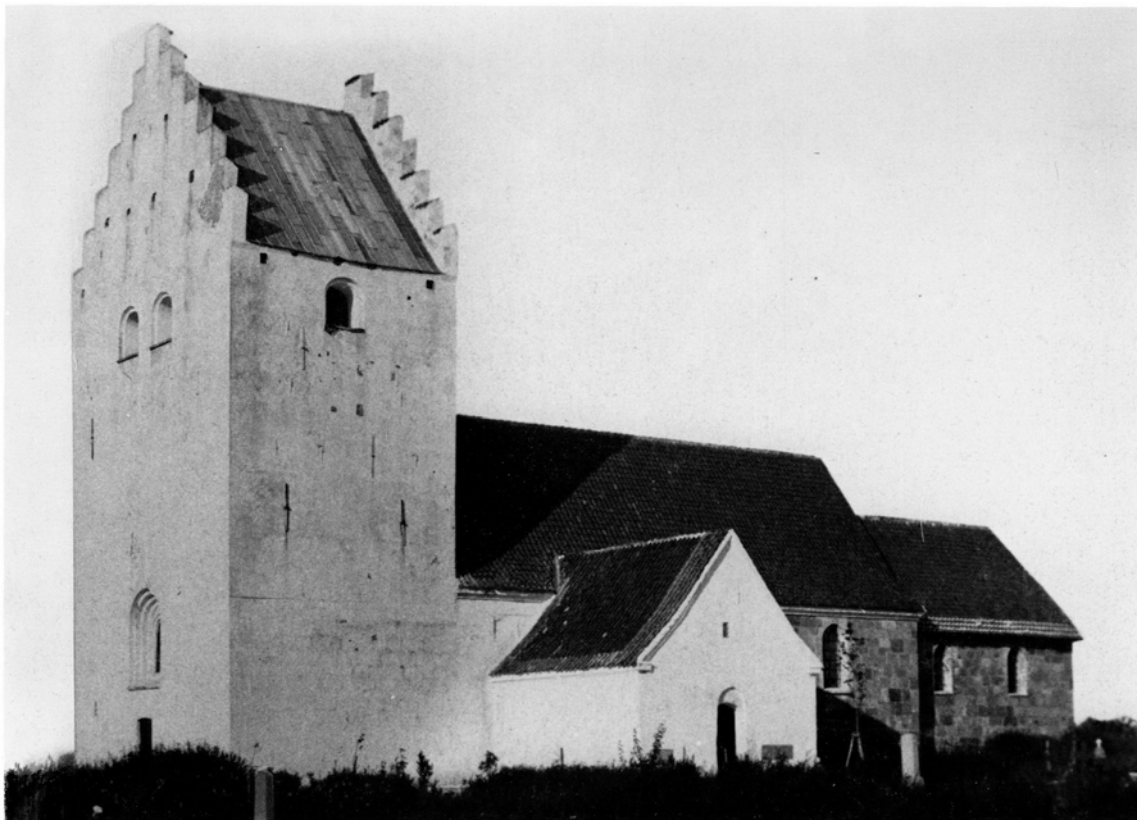

Fig. 2. Kirken o. 1890. Foto i Det historiske arkiv for Odder og omegn. - *The church seen from south-west.*

Danske Atlas (IV, 249) beskriver placeringen: »Kirken ligger midt i Sognet, omgivet af sine 12 Torper eller smaa Byer, er anseelig, med et høit Taarn, og bygt paa et høit Sted, saa at de Seglende har god Øiemed deraf«. Beliggenheden i bakkelandet på nordsiden af Horsens fjord gør, at bygningen er synlig viden om. Nord for kirken stiger terrænet fortsat og kulminerer i det store sogns nordlige del, hvor i sin tid fannekskirken Oldrup (s. 2685) rejste sig på et bakke-*drag*.

Endnu op i forrige århundrede lå Hundslund kirke isoleret i landsbyens sydvestre udkant, mens præstegården befandt sig i bebyggelsens diametralt modsatte hjørne (jfr. fig. 52). I 1860'erne blev sognevejen østpå forbi Kærsgårde opklassificeret og lagt syd om kirken som hovedforbindelsen til Søvind og videre mod Horsens. Herved indledtes en forskydning af bebyggelsens tyngdepunkt, og den fortsatte ef-

ter oprettelsen 1904 af jernbanelinien mellem Horsens og Odder. Stationen i Hundslund lagdes mellem den gamle bygade og den nye landevej, hvorefter den ældre bebyggelse hurtigt fik sammenhæng med kirken. Jernbanens nedlæggelse 1967 har ingenlunde ændret det forhold, at nybyggeri navnlig finder sted i tilknytning til Horsens-Odder vejen og i landsbyens sydlige del.

Den ret store, nærmest rektangulære kirkegård, der ønskedes planeret i 1870'erne,⁹ synes ikke udvidet. Den *hegnes* med græskronede markstensdiger, som siden den første omtale 1701¹⁰ er blevet omsat adskillige gange. 1730¹¹ var ringmuren i så dårlig stand, at svin og kreaturer kunne gå ind, og man frygtede, at dyrene ved deres roden i jorden skulle grave de døde op. En stenpakning mellem træerne på indersiden af det nordlige dige stammer måske fra 1924,¹² da gangen langs hegnet blev anlagt.

Fig. 3. Kirken set fra sydøst. NE fot. 1983. - *The church seen from south-east.*

Hovedadgangen, der ser ud til altid at have været i kirkegårdens sydøstre hjørne, består i dag af låge og port, begge udført med planker og ophængt på vildtbanesten (fig. 51). Hele indgangspartiet, der fik sit nuværende udseende ved en regulering 1967, var ændret 1931,⁹ da porten efter forslag af Viggo Norn stilledes på tværs af gangen til våbenhuset. I forbindelse med dette arbejde nævnes de tre hegnspæle¹³ fra Skanderborg vildtbane første gang. En fodgængerlåge i nordre dige, hvis eksistens tidligst fremgår af synsprotokollens beskrivelse 1862, er udformet mage til hovedporten. I ældre tid fandtes desuden i vest en flåge, som var øde, da den 1717¹¹ omtales første gang.

Bygninger m.v. på kirkegården. Et materialhus i det sydvestre hjørne ligger tilsyneladende på samme plads som sin første forgænger, der nævnes 1876.¹⁴ I nærheden var der en brønd, som blev overflødig efter indlæggelsen af vand

omkring 1920. Uden for hovedindgangen stod indtil 1967 et fligkapel, der var bygget 1899¹⁵ og oprindelig tillige husede byens brandsprøjte. En stråtekt bindingsværkslænge med grundmurede gavle, i kirkegårdens sydøstre hjørne, var tidligere sognets fattighus, men indrettedes 1967 med ligkapel, fyrrum og toilet. Stendiget mellem huset og hovedindgangen flyttedes, og samtidig anlagdes der parkeringsplads på arealet mellem ringmuren og landevejen, hvor der førhen lå beboelseshuse.

Bepantningen udgøres først og fremmest af en række lindetræer, der vist er identiske med dem, som synet 1924⁹ ønskede sat langs det nordlige dige. En allé af unge klippede linde forbinder porten og våbenhuset, hvor pladsen foran indgangsdøren domineres af en stor elm. En allé af birke udgår herfra mod vest. Ved korgavlen er plantet tre birke. Inden for indkørslen står to ældre kastanietræer, et tredje

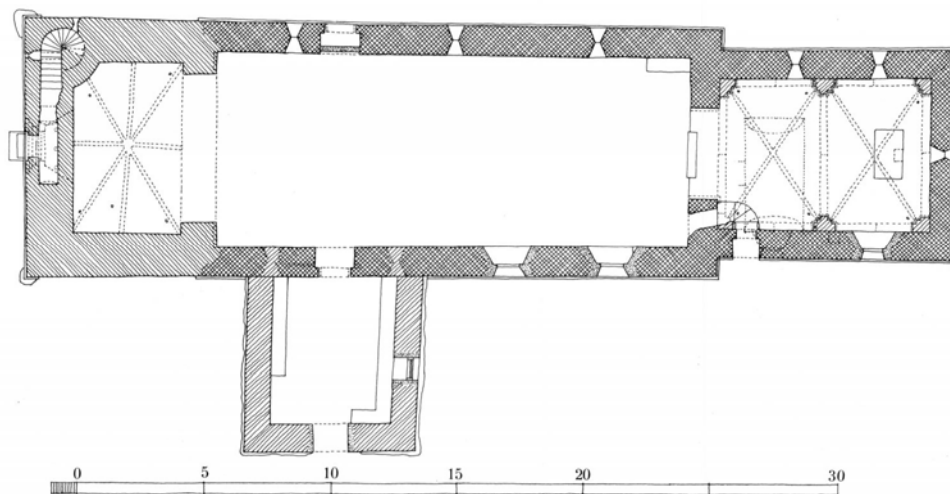

Fig. 4. Grundplan 1:300. Af hensyn til døren er det vestre vindue i korets sydside kun vist med punktering. Målt og tegnet af KdeFL 1985. - *Plan*.

blev fældet 1967. I den ovennævnte beskrivelse 1862 siges, at der kun er fa træer på kirkegården. Ved H.J. Nielsen, Skanderborg, er 1976 anlagt en urnehave i det nordvestre afsnit.

En *†gabestok* skal i sin tid have stået uden for våbenhusdøren,¹⁶ mens sognepræsten Peter

Winther i indberetning 1808 skriver: »Paa en af Kirke-Stolene ... hænger en liden forrustet jern Ring af Størrelse til at spændes om en Arm. Denne Ring skal, som her siges, være hængt der af en Tartar-Qyinde (!)«.

Fortov omkring kirken blev udstøbt i årene efter 1912 og fra 1959 afløst dels af ral, dels af brolægning.⁹

BYGNING

Kirken består af kor og skib, der sandsynligvis er opført i slutningen af 1100'rne, og hvortil der sidst i 1400'rne er føjet våbenhus foran syddøren og et tårn i vest. Samtidig med disse byggearbejder eller måske som en indledning til dem blev der indbygget hvælv i koret. Orienteringen er praktisk taget solret.

Bygningen er anselig uden at høre til stiftets største. De oprindelige afsnit, kor og skib, står relativt uændrede og udmærker sig ved murer- og stenhuggerarbejde af høj kvalitet. På planen observeres, at den ydre bredde på det rektangulære kor svarer til den indre længde, og at skibet er proportioneret i forholdet 1 til 2.¹⁷ I begge afsnit er langmurene ikke aldeles parallelle, hvilket antagelig skyldes vanskeligheder under afsætningen, snarere end et ønske om optisk at korrigere rumvirkningen. Skiftegangen og fu-

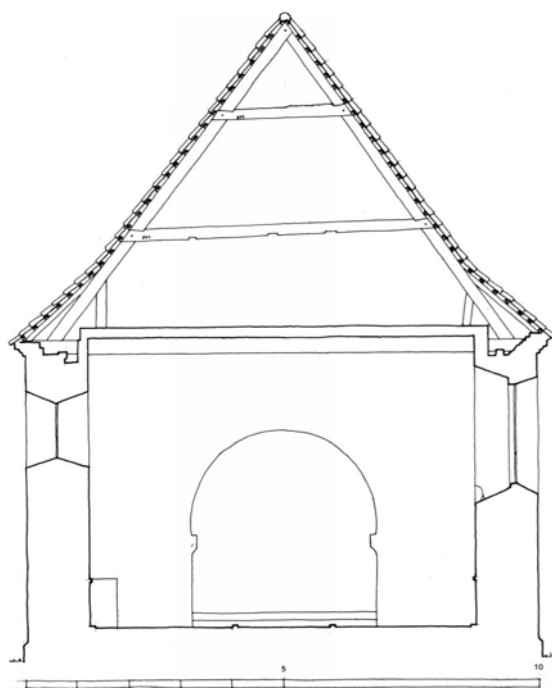

Fig. 5. Snit i skibet, set mod øst 1:150. På tegningen er udeladt murgennembrydning for opgang til prædikestol. Målt og tegnet af KdeFL 1985. - *Section*.

getegningen østligst på begge skibets langmure (jfr. fig. 11) lader antage, at kirken er rejst i to omgange. Der er dog ikke grund til at forestille sig et langvarigt ophold¹⁸ mellem de to faser. Første afsnit har omfattet koret og triumfmuren inklusiv skibets østre hjørner, mens resten af skibet har udgjort andet afsnit. Denne antagelse styrkes ved eksistensen af en såkaldt præstedør i koret.

Facaderne er på en skråkantsokkel opført af veltilhugne *granitkvadre*, mens bagmurene overvejende er af marksten. Såvidt det kan konstateres i den overkalkede tilstand, synes triumfmuren at indeholde så mange kvadre, at kirken i denne henseende muligvis er beslægtet med den i Odder (s. 2524). Soklen i hjørnet mellem kor og skib er udformet med en raffineret kubus, der i højde og bredde svarer til skråkanten og er udført i ét med korets sokkelsten (fig. 6).

Skibets østre taggavl er bevaret på indersiden, hvor den, ligesom korets, er opbygget med nogenlunde lagvist henmurede marksten og en groft udjævnet mørtel (fig. 14).

Kirken har tre *portaler*, som alle er i behold; kun den nordre er ude af brug. Døråbningen vestligt i korets sydside, der i facaden er 170 cm høj (over soklens overkant) og 108 cm bred, genåbnedes 1931 og har, mod sædvane, en udadgående fløj,¹⁹ ligesom den tilsvarende dør i Gosmer. Dørhullet er rektangulært til begge sider og overdækkes i facaden med et tympanon, smykket med et par kraftige, koncentriske bånd (fig. 9). Også stenens underside har en yderst stram dekoration af fem, inden for den jyske granitkunst usædvanlige motiver af meget enkel form (fig. 10). Intet tyder på, at stenen ikke er færdighugget.

Skibets portaler er rundbuede og i det ydre ens, med en bredde på 121-22 cm. Begge har huller for spærrebom. I nord føres soklen igennem som trædesten, og højden fra trinoverkant til buens vederlag er 219 cm (fig. 7). Før gulvets hævnings udformningen i syd formentlig været mage til. Begge åbninger har indbyrdes lidt forskelligt profilerede kragbånd, hvoraf de tre er dekoreret med arkader på frontsiden

(s. 2410, D 2 og 3, fig. 8, jfr. bl.a. Astrup, s. 2341). Nordportalen, hvis tilmuring ændredes 1926, således at åbningen til begge sider markeres som niche, er indvendig rundbuet, mens sydportalen er vandret afdækket.

Vinduerne, der er af sædvanlig form (lysningsen i skibet måler 105 x 24 cm) og kvadersatte på indersiden, er bevaret i stort omfang: Tre i koret (det østre genåbnet 1931)²⁰ og fem i skibet, hvoraf det østligste i nordsiden genåbnedes 1926.²¹ Her er de to vestre i sydsiden fortsat tilmurede. Omstændighederne tyder på, at der i søndre langmurs østre del har siddet yderligere to, således at det samlede antal har været fire. Herved bliver skibets oprindelige vinduesforhold usædvanlige, idet nordsiden kun har tre lysåbninger. Det er ligeledes bemærkelsesværdigt, at der i hver af korets langmure har været to vinduer. Overliggøren ved det vestlige på korets nordside er krum (jfr. fig. 11), de øvrige steder er den rektangulær.²² De fleste af sålbænkene er udført ved nedhugning i et skifte.

Situationen lader formode, at den kvadersatte *koråbning*, som indtager halvdelen af skibets østvæg, er bevaret i sin oprindelige skikkelse, med kragbånd, hvis profilering er indbyrdes afvigende (s. 2410, D 1). Tilsyneladende er gennembrydningen af skibets østre taggavl foretaget i begyndelsen af forrige århundrede, thi

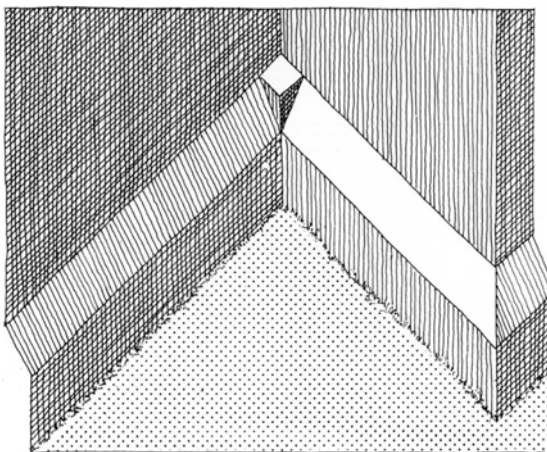

Fig. 6. Skråprojektion af princippet i soklens udformning i hjørnet mellem kor og skib, 1:20 (s. 2651). KdeFL 1985. - *The plinth in the corner between chancel and nave.*

Fig. 7. Nordre portal (s. 2651) med den tilbagetrukke-
kede tilmuring fra 1926. KdeFL fot. 1985. - *North
portal.*

synet 1817²³ fandt »skillerummet mellem skib
og kor tilmuret, så taget ikke kunne under-
søges«.

Kirkens *senmiddelalderlige tilføjelser* omfatter
hvælv i koret, et våbenhus foran syddøren og
et tårn ved skibets vestgavl. Under tårnets op-
førelse forudså man indbygning af hvælv i ski-
bet, men dette arbejde blev ikke virkeliggjort.
De nævnte udvidelser må være gennemført i
årtierne før og navnlig efter år 1500.

Overhvælningen af det rektangulære kor er
foretaget med to fag krydshvælv, hvis falsede
piller mod væg og i hjørner har et udkraget
normalskifte som vederlagsmarkering. Ved
dette træk, såvel som ved de retkantede halv-
stensribber, svarer hvælvet til den type, som er
den mest udbredte i stiftet.

Våbenhuset, der er uden karakteriserende
kendemærker, er opført af rå kamp på en frem-
springende, sokkellignende syld af marksten.
På taggavlens inderside er indtrykkede mur-
stensstumper i fugemørtlen (fig. 16, jfr. neden-
for og f.eks. Odder, s. 2528). Den udvidede
fladbuede portal fik vist sin nuværende form
1939,⁹ og dengang var åbningen allerede æn-
dret i forhold til det formentlig oprindelige,
ligeledes fladbuede dørhul, som Uldall 1887
iagttog i en spidsbuet blænding (jfr. fig. 2). I
østvæggen er der et vindue, som antagelig er
identisk med det, der 1858²⁴ blev foreslået af

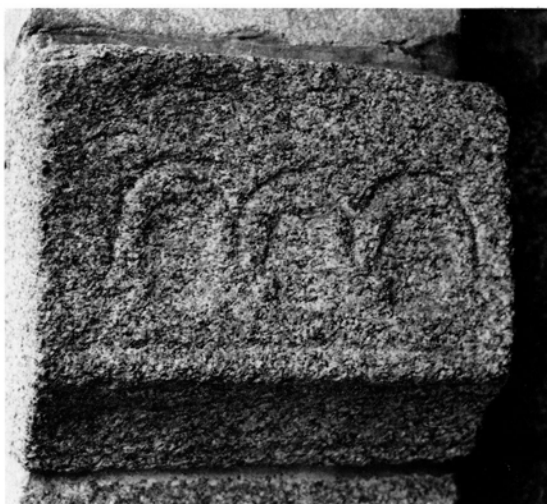

Fig. 8. Nordportalens kragbånd (s. 2651). KdeFL 1985. - *The string courses of the north portal.*

synet. Den *murede bænk*, hvis træsæder nævnes i beskrivelsen 1862, mangler i det sydvestre hjørne. Her har formodentlig været anbragt den kalkkule, som synet 1860²⁵ ønskede fjernet i forbindelse med, at gulvet skulle lægges med hvide fliser.

I første halvdel af forrige århundrede brugtes våbenhuset til at stille kister i.²⁶

Tilføjelsen af det svære, lidt korte *tårn*, der er jævnbredt med skibet, har med sit hvælvede tårnrum betydet en mindre forøgelse af kirkens gulvareal. Ved opførelsen er langhusets vestgavl nedrevet, og granitkvadrene herfra er anvendt forneden i tårnets facader. På vestsiden er, som så mange andre steder, indlagt den udflyttede skråkantsokkel. Over et niveau omtrent svarende til skibets murkrone er facaderne udført med munkesten; forneden i dette afsnit optræder vandrette bånd af enkelte kvadre. Bomhuller ønskedes lukket 1881.⁹ Undtagen ved trappen i det nordvestre hjørne er bagmurene af marksten, og hvor murværket er synligt, dvs. over hvælvet og på østmurens østside, ses indtrykkede småsten og teglstumper (fig. 15) ligesom i våbenhusgavlen. I højde med tårnrumshvælvet top afløses markstensmurværket i nord og syd af munkesten i munkeforbandt, i de to andre sider sker denne overgang midtvejs i det øvre mellemstokværk. I trapperummet og overalt i tårnet, hvor murstensvæggene kan iagttages, er der ridsede fuger.

Ovennævnte byggetekniske ejendommeligheder, der genfindes adskillige steder i stiftets kirker, må godtgøre en inspiration fra den senmiddelalderlige byggeplads ved domkirken i Århus, hvor f.eks. teglfacader med spredte granitter udgør et karakteristisk træk (s. 280). Tårnets datering til middelalderens slutningsfase finder også støtte i den omstændighed, at der i vestmuren er udsparet et såkaldt klokkekammer. Denne usædvanlige disposition knytter bygningen sammen med tårnene i Vejlbj (s. 1460) og Malling (s. 2316), som hver især, på beslægtede, byggetekniske kriterier henføres til generationerne før reformationen.

Tårnrummet åbner sig mod skibet med en bred arkade, hvis top dækkes af træloftet, og

Fig. 9. Døren i korets sydside (s. 2651) genåbnet 1931 og forsynet med dørfløj. NE fot. 1981. — Door at the south side of the chancel.

Fig. 10. Dekoration på undersiden af kordørens tympanon (s. 2651). KdeFL fot. 1985. — Decoration on the underside of the tympanum of the chancel door.

Fig. 11. Udsnit af korets og skibets nordside (jfr. s. 2651). KdeFL fot. 1985. - *Section of the northern facades of the chancel and the nave.*

langs med hvilken der på østsiden forløber et koncentrisk halvtstensfremspring (jfr. fig. 32). Dette ubenyttede hvælvforlæg røber, at det under tårnbyggeriet var forudset at overhæve skibet.

Tårnrummets hvælv hviler på forlæg i alle fire sider og er derfor sandsynligvis samtidig med tårnet. Det er formet som et kuplet krydshvælv, dog med otte retkantede ribber i stedet for de vanlige fire. Denne disposition er utvivlsomt foranlediget af trappen, som i nordvesthjørnet skyder sig ind i rummet. I vestmuren sidder et stort, nærmest rundbuet vindue, der udvendig er mangefalset og indvendig smiget. Omstændighederne taler for, at åbningen i alt væsenligt er oprindelig, dog har den en overgang i begyndelsen af 1700'rne været delvis til-muret.¹¹

I tårnets brede vestmur er indrettet det ovenfor bemærkede *klokkerkammer* eller ringercelle, 1831¹⁴ betegnet klokkuset, der er et 74 cm bredt

og 247 cm langt rum, som i sin længderetning overdækkes med et fladbuet tøndehvælv. Dets vederlag ligger i dag 259 cm over gulvet, og i det løbermurede hvælv er bevaret tre træforede klokkerebshuller (fig. 13). Ligesom i de to ovenfor nævnte kirker med lignende kamre er der kun adgang udefra (ad en falset, fladbuet, lidt behugget åbning, der 1746¹¹ kaldes klokkehusdøren), men i modsætning til de andre steder formidler ringercellen i Hundslund adgang til trappen til tårnets øvre stokværk. Oprindeligt har klokkerkammeret haft en nordvæg med en døråbning ind til trappen, men denne 56 cm brede mur er hugget bort på et ukendt tidspunkt, måske ved reparationsarbejder i 1830'rne¹⁴ eller ved de nedenfor nævnte i 1850'erne. Trappen, der som omtalt er indrettet i murlivet i tårnets nordvestre hjørne, hvorfra den krummer sig ind i tårnrummet, er en spin-del, hvis trin ønskedes istandsat 1803¹¹ og 1817²³ og vistnok repareret i 1830'rne.¹⁴ Den

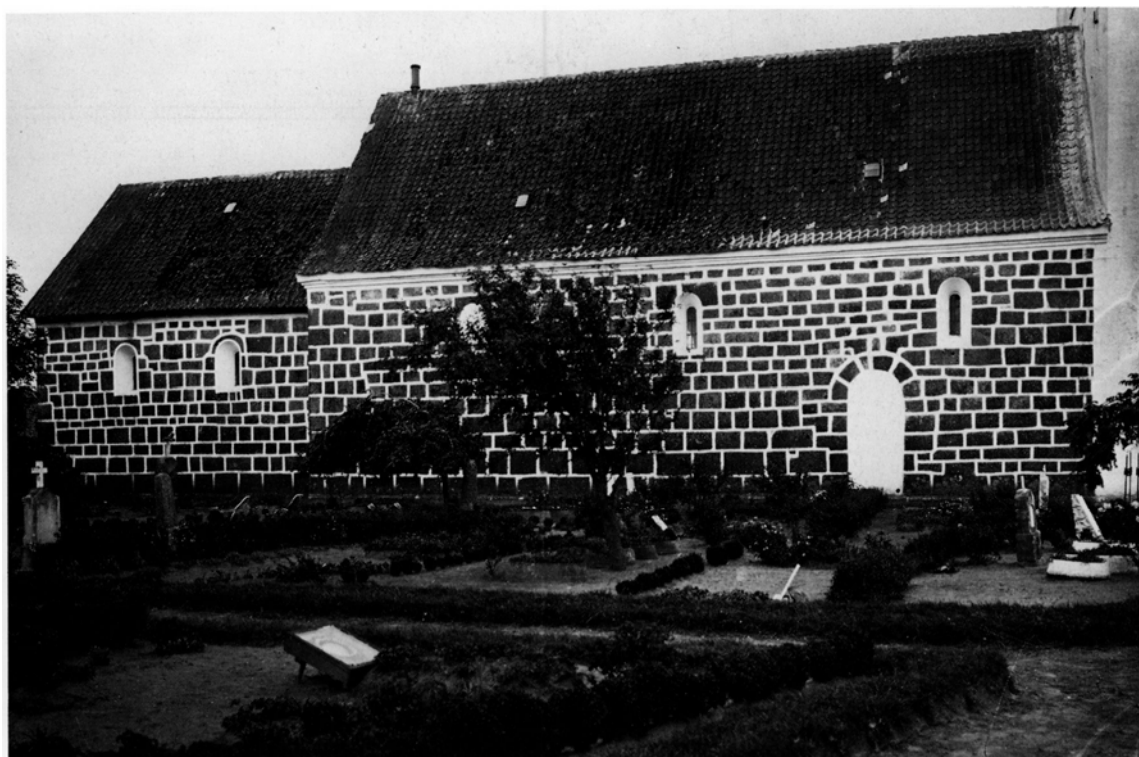

Fig. 12. Nordsiden af kor og skib med den kalkning af fugerne, som fjernes 1925 (s. 2656). M. Mackeprang fot. 1904. - *The chancel and the nave seen from north with older treatment of the facades.*

er nu overvejende af træ; et tylt brædder hertil anskaffedes 1869.¹⁴

Med halvanden omgang leder trappen op til oversiden af tårnumshvælvet, hvor den vestligst i nordsiden udmunder i den nedre af tårnets to lave mellemetager. Her sidder i nord, ved siden af den markstensoverdækkede åbning til trappen, et rundbuet vindue, hvis nuværende udformning synes at skrive sig fra 1880'erne,⁹ da synet foreslog to vinduer i tårnet. En tilmuret åbning aflæses i sydvæggen. En reparation højere oppe på denne væg åbner mulighed for antagelsen af, at der i den øvre mellemetage har eksisteret en lille lyslug. Sydfacaden, der ligesom vestsiden er stærkt repareret og 1949 dels omsat, dels fornyet, rummer ingen oprindelige enkeltheder.

Klokkestokværkets seks glamhuller, der har false til begge sider, er fordelt med ét i nord og ét i syd og to i hver af de andre, bredere sider. Åbningerne mod øst og nord, der er rundbue-

de med tendens til spidsbue, synes oprindelige, mens de øvrige er lidt ændrede ved istandsættelsesarbejder. Ved foden af østre taggavl og på de nærmeste strækninger af de tilstødende mure registreres bomhuller, der i hjørnerne er diagonalstillede og på gavlfacaden aflæses som en række kvadratiske blændinger.

Af de kamtakke taggavle indeholder den østre tilsyneladende så omfattende partier af middelalderligt murværk, navnlig i nordsiden, at dens disposition med ni højblændinger må være den oprindelige i alt væsentligt. Ved de mange, slanke blændinger er gavlen beslægtet med dem i Bjerager (s. 2497) og Odder (s. 2529), men den adskiller sig fra disse ved, at hver blænding foroven er tvedelt afsluttet. Ligesom på vestre gavl i Odder er der i hvert af de nedre hjørner en cirkelblænding, men herudover er der på næstnederste kamtak et felt, dannet af tre korte savskifter over hinanden, og på den nederste kamtak en fem skifter

Fig. 13. "Klokkerkammeret" i tårnets vestre mur, udsnit af østvæggen og hvælv med klokkerebshuller (s. 2654). NE fot. 1981. - *The "bell-ringer's cell" in the west wall of the tower. The vault with holes for ropes.*

høj rudeblænding med aftrappede sider. Et indrykket skifte forløber et skifte under høj blændingernes bund og understreger fodlinien.

Den nuværende, vestre taggavl²⁷ er en kopi af den østre, udført 1949. Tidligere var gavlen glat, og Uldall noterede 1887, at den var helt ommuret, jfr. nedenfor og fig. 2.

Kirkens vedligeholdelse efter reformationen synes gennemgående at have været god; et par syn i begyndelsen af 1700'rne²⁸ konstaterede, at bygningen var i forsvarlig stand. Efter Store nordiske Krig og endnu ind i 1730'rne¹¹ hedder det imidlertid, at taget og loftet er meget dårligt og somme steder ganske borte, så man i regnvejr ikke kan sidde tørt. En istandsættelse må have fundet sted 1767, hvilket årstal i sin tid stod på tårnets sydside;²⁹ måske er ved denne lejlighed opmuret en eller flere af gesimserne på tårn, skib og våbenhus. 1817-18²³ »erholdt kirken en ikke ubetydelig reparation«.

Ligesom mange andre steder foreslog synet ved midten af forrige århundrede, at træloftet gipsedes. Men da der indløb efterretninger om uheldige erfaringer i en del nabokirker, besluttede man sig for oliemaling. 1854 fornyedes loftet, et par år senere blev underloftet oplagt, og 1860 gav maleren det lys perlefarve³⁰ (jfr. fig. 18).

Den kgl. bygningsinspektør Ferdinand Thielemann ledede 1857-58²⁴ en konsolidering af tårnets murværk med indlæggelse af fire tværgående jernbjælker og omfattende fornyelser af svd- og vestfacaderne.

Det fremgår af synsprotokollens beskrivelse 1862, at koret og skibet dengang delvis stod i blank mur med hvidtede fuger; denne tilstand varede for nordsidens vedkommende til 1925 (fig. 12). 1882 fjernedes kalken på triumfbuen og det følgende år på korgavlen.⁹ Loftet, der var blevet malet 1904,²⁴ foreslog synet 1924 ændret således, at bjælkerne blev synlige. Dette ønske blev foranledning til, at en større istandsættelse iværksattes to år senere. Arbejdet, der blev forestået af Viggo Norn, omfattede foruden det nye loft (med beklædte bjælker og dekoration af Valdemar Andersen) den ovennævnte ændring af nordportalens tilmuring, fjernelse af hvidtekalken på våbenhusets nordvæg og genåbning af det østligste vindue i skibets nordside. Aktiviteterne fortsatte 1931⁹ med indsættelse af de eksisterende vinduer i kirkens sydside samt genåbning af østvinduet og præstedøren i koret.

Gulvene nævnes første gang 1817,²³ da de var »aldeles ujævne og behøvede omlægning og nye sten«. Beskrivelsen 1862 angiver blot, at der lå mursten i koret. I forbindelse med ændringer og fornyelser af inventaret i 1860'erne ønskedes gulvet hævet i korbuen med skråning til indgangsdøren; der lagdes i disse år fliser i kor og gang samt trægulve i stolestaderne og inden for altersranken.⁹ Uden nærmere specifikation noteres i regnskabsbogen for 1889,¹⁴ at der var lagt gulv i kirken. Det er muligvis identisk med det nuværende, der består af gule, kvadratiske tegl (22 X 22 cm) i gangen og tilsvarende, sekskantede (tvm. 16 cm) i koret.³¹ 1919 foreslog synet at lægge måtter på stoleværkets cementgulve, og 1933 fornyedes murstenene i våbenhuset.⁹

Bortset fra den ovenfor omtalte, delvise tilmuring af vestvinduet i begyndelsen af 1700'rne, nævnes *vinduerne* tidligst 1832, da der anskaffedes to nye, et til koret og et til skibet. Det sidstnævnte, der var anbragt ved prædikestolen, flyttedes året efter, da det ikke fandtes passende til stedet.²³ I kirkens nordside, hvor et vindue var tilmuret, fornyedes 1841²⁴ de fire andre, der ifølge beskrivelsen 1862 var blyindfattede. 1849¹⁴ indkøbtes til skibets vestende⁹ et

jernvindue, og 1860²⁴ og 1865¹⁴ afløstes trævinduerne i sydsiden af henholdsvis kor og skib af jernrammer, der som ovenfor nævnt skiftedes ud 1931. Vestvinduet fornyet 1937.⁹

Da tagene i begyndelsen af 1700'rne omtales første gang, var deres tilstand ret dårlig, som ovenfor berørt; hvad materialefordelingen angår, ser det ud til, at skibet var tækket med (dengang gammelt) bly (på sydsiden måske kun delvist) og resten teglhængt.¹¹ Da de 1817-18²³ nævnes næste gang, lå der bly på tårnet og tagsten på den øvrige kirke, måske bortset fra et parti på sydsiden, idet en fornyelse af blyet her omtales 1842.¹⁴ 1862⁹ var tagene ligesom i dag: Bly på tårnet og i øvrigt tegl, senest fornyet 1979.⁹ Tagværkerne, der 1715 kaldes forrædnede,¹¹ indeholder en del ældre stykker egetømmer, men er overalt stærkt fornyede.

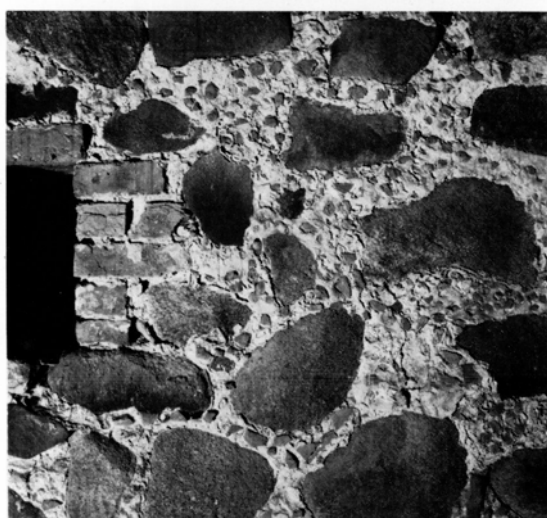
Opvarmning etableredes 1890 ved hjælp af en kakkelovn i skibets nordøstre hjørne; den afløstes 1919 af et nyt anlæg.⁹ En kalorifer blev udskiftet 1967.

Kirken står i dag med størsteparten af kor og skib i blank mur, mens de øvrige facader og det indvendige er kalket. Korets vindskeder og sugfæl er gjort af mørkimprægneret træ. Vinduerne på sydsiden er rundbuede med smig til begge sider. Tårnets tag er lagt med bly, de øvrige hængte med vingetegl, og det bemærkes, at skibets og våbenhusets tage i forbindelse med gesimsernes tilføjelse har fået en svag opskalkning. I våbenhuset er loftet malet rødt, mens bjælkerne og bænkens sæder er grå; skibets loft står i gråt med den blå dekoration fra 1926.

Fig. 14. Udsnit af murværk på indersiden af skibets taggavl (s. 2651). KdeFL fot. 1985. - *Section of masonry on the inside of the gable of the nave.*

Fig. 15. Udsnit af murværk på østsiden af tårnets østre mur, set fra skibets loft (s. 2653). KdeFL fot. 1985. - *Section of masonry on the east side of the tower.*

Fig. 16. Udsnit af murværk på indersiden af våbenhusets taggavl (s. 2652). KdeFL fot. 1985. - *Section of masonry on the inside of the gable of the porch.*

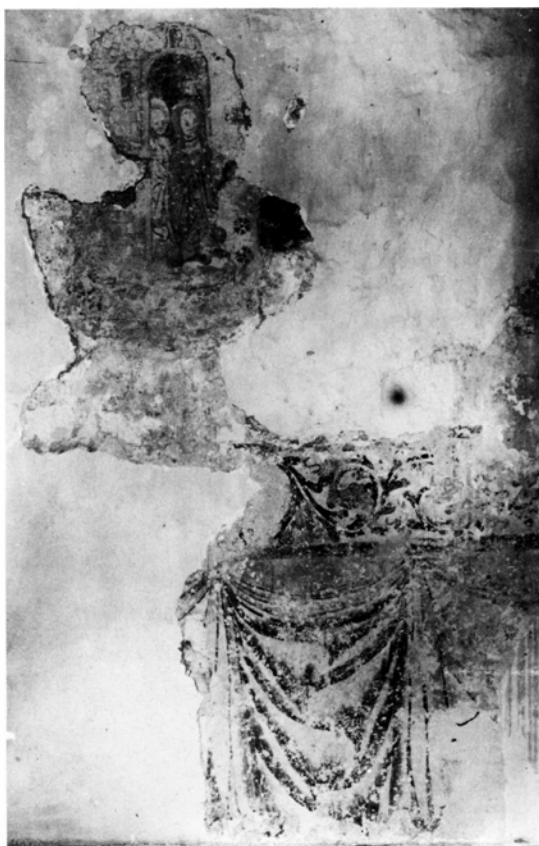

Fig. 17. †Kalkmalerier fra 1400'ernes sidste halvdel. Et udsnit af to af friserne samt dragningen herunder, på skibets nordvæg tæt ved korbuen (s. 2658). Eigil Rothe fot. 1904. - † Wall-paintings from the later half of the 1400's. A section of two of the friezes with drapery-decoration below them on the north wall of the nave close to the chancel arch.

*Glas. Ved åbningen 1931 af østvinduet i koret blev der fundet i alt 19 brudstykker, heriblandt fem stumper med påmalet planteornamentik fra 12-1300'erne. Glasset opbevares på Odder museum

(†)KALKMALERIER

1904 konstaterede konservator Eigil Rothe i korhvelvet og på skibets vægge rester af kalkmalerier fra to forskellige perioder. Intet fandtes dengang muligt at bevare, men i ny tid er afdækket en detalje fra den yngste dekoration.

1) I 1400'ernes sidste halvdel har skibets vægge faet en omfattende dekoration, der tilsyneladende har forløbet på alle vægge³² og har strakt sig fra loft til overkant af nuværende stolestader. En frise med rankeværk lige under loftet og en højere, tilsvarende lavfrise har afgrænset en billedrække; et tæppeophæng har afsluttet dekorationen forneden.

Ved Rothes undersøgelse var det kun muligt at finde sammenhæng i »billedstumper« fra et parti på nordvæggens østre del (fig. 17). Hovedfrisen indeholdt en kvaderstensbygning med to små, rundbuede vinduer, det ene over en dør, i hvis åbning der stod to kvinder i lange, folderige dragter. En stentrappe syntes at føre ned fra døråbningen. Billedbaggrunden havde skablonerede strørosetter. - Dekorationen, der kan sammenlignes med bl.a. kalkmalerier i Tilst (s. 1573ff.) og Odder (s. 2533f.), lå på et underlag blot bestående af »et med Hast paatrøget Berapningslag af tynd Kalkmørtel« og var så løstsiddende og ødelagt, at den ikke lod sig bevare (indb.).

2) Fra tiden henimod 1500 fandtes i koret en ornamental, geometrisk hvælvdekoration af egnens vanlige art: Siksakstriber på ribberne og en krydsende rundbuefrise langs gjord- og skjoldbuer, derimod ingen figurbilleder på kappe eller vægge. Fornylig er afdækket en rødbrunmalet, fransk lilje på østkappen, lige over gjordbuens toppunkt.

INVENTAR

Oversigt. I kirken findes kun fa levn fra middelalderen: En romansk døbefont af en type, der er almindelig i kirkerne omkring Horsens, og et krucifiks fra 1450-1500. Derimod er bevaret ikke mindre end fire romanske gravsten, der nu er indsat udvendig i kirkens mure. Prædikestolen er ifølge en indskrift bestilt i året 1600 af en navngivet, men ukendt person. En anden indskrift, bag på altertavlen, beretter, at denne er skåret af Michel snedker i Vrold og malet af Lauritz Andersen Riber, der har leveret malerier til flere af de nærliggende kirker. Et panelværk, flankerende alterbordet, fra 1600'ernes slutning, danner skillevæg til korets østlige del, der tidligere brugtes som sakristi. På panelets og alterbordets fyldinger er o. 1700 malet en række naive fremstillinger af Kristus og de tolv apostle. En formuende gårdmand fra Hadrup har o. 1673 ladet ophænge sit epitaf, der 1792 har faet påmalet en liste over gårdens ejere. -

Fig. 18. Indre, set mod øst. Magnus Petersen fot. 1890. - Interior, looking east 1890.

Klokken er støbt 1762 af M. C. Troschell, København, og i samme århundrede er prædikestolen blevet forsynet med lydhimmel. Stoleværket er fra 1867, efter tidens mode oprindelig egetræsmalet ligesom det øvrige inventar; af dette moderniseredes altertavlen 1891 ved opsætning af et nyt maleri af Chr. Dalsgård, 1929 udskiftet med det oprindelige.

Alterbord, middelalderligt, sat af marksten og formodentlig med kvadre på hjørnerne, men skjult af pudslag og hvidkalket. Det måler 119 X ca. 192 cm, er ca. 119 cm dybt og står ca. 105 cm fra østvæggen. På de tre sider er det dækket af et alterbordspanel af fyr, fra 1600'ernes senere del (1669?, jfr. tindskrift bag på altertavlen) og måske noget ældre end sidepanelerne, hvormed det dog har samtidige malerier, fra o. 1700.

Panelets forside (jfr. fig. 19) har fem høje fyldinger (80 X 27 cm), gavlene hver tre (85 X 23 cm), i profilerede rammer, fodlisten dog skråt affaset. Den omløbende, aftrappede gesims stammer fra restaureringen 1929. Ved samme

lejlighed afdækkedes og restaureredes panelets malerier. I fyldingsfelterne er på en hvidgrå-blå baggrund og på en rødbrun jordflade med grønne græstotter malet stående figurer af »Salvator Mundi« (verdens Frelser) flankeret af (på forsiden) de fire evangelister med deres tegn, fra nord: »S. Lucas, S. Iohan(n)es, S. Matheus,³³ S. Marcus«. På gavlene ses 2 X 3 af apostlene, hvis række afsluttes på sidepanelerne (se nedenfor). I nord: »S. Andreas, S. Tohmas(!), S. Mathias«,³⁴ i syd: »S. Bartolomeus, S. Philipus(!), S. Iudas Tadæus« (fig. 20), alle med deres attributter og ligesom evangelisterne iført fodside kjortler, der hver har én farve, kappen en anden. Gule, grønne og røde farver er dominerende, en del hvidt er anvendt til glanslys. Kristus bærer hvid, brunskygget klædning under rød kappe; en lille, gul stråleglorie ses om det brune hår, i hånden holder han verdenskuglen, med kors. De enkle og noget stive figurer er malet med hurtige strøg,³⁵ de naive ansigter

Fig. 19. Alterpartiet, med altertavle udført 1613 af Michel snedker i Vrold og med Korsfæstelsesmaleri af Lauritz Andersen Riber; topfeltsmaleriet fra 1899 af A. Chr. Andersen. - Alterbordsforsidens og altersidepanelernes malerier af Kristus og apostlene fra o. 1700 (s. 2659ff.). NE fot. 1981. - *The altar with altarpiece executed 1613 by the Carpenter Michel in Vrold and with a painting of the Crucifixion by Lauritz Andersen Riber; painting in the top panel from 1899 by A. Chr. Andersen. - Painting of Christ and the Apostles from c. 1700 on the front and the sides of the Communion table.*

(hvoraf flere med spinkel moustache) er mest gennemarbejdede. Navnene står med sortmalede versaler foroven. Rammeværket var oprindeligt malet med grøn lasur, på tynd kridtgrund, og med en enkel staffering i gul farve; 1929 malet rødbrunt med sorte rammer, i tilpasning til altertavlens staffering.

†*Alterklæder*. Det tidligst omtalte 1715, var af rødt plys, tyve år efter ubrugeligt, men 1745 repareret og »forsvarlig vedligeholdt«. ¹¹ 1834²³ og 1862 anskaffedes nye, det sidste skulle anbringes som fast beklædning på alterbordet.⁹ 1883 ønskedes klædet fornyet og sænket helt ned til gulvet; korset og galonerne fra det ældre skulle genbruges.²⁴

Altertavlen (fig. 19) er ifølge en malet indskrift udført 1613 af Michel snedker i Vrold,³⁶ korsfæstelsesbilledet af maleren Lauritz Andersen Riber. Fremstillingen var foranlediget af Arhuskanniken Christen Stub³⁷ (jfr. historik), og de to kirkeværger, sognepræstens medtjener Frederik Arnoldsøn³⁸ og Jens Mikkelsen, skulle sørge for udførelsen. Tavlen blev indsat i kirken 16. september nævnte år, da Rasmus Johansen var sognepræst.³⁹ - Et maleri ved A. Chr. Andersen er 1899 anbragt i topfeltet.

Den store og velproportionerede snitværkstavle, af eg, der smukt føjer sig ind i korrumbet under den østre hvælvkappe, er stærkt beslægtet med Oluf Olufsens altertavle fra 1610 i Torrild (s. 2627), der antagelig har tjent som forbillede. Ikke alene opbygningen af de to firesøjletavler er så godt som ens, men også mange detaljer som postamentbjælkens fladsnit, stor- og topsøjlernes prydbælter, sidefelternes pilasterbårne bueslag med slyngbånd og flere af kartouchevingernes komponenter svarer til hinanden.

1929 gennemgik tavlen en restaurering,⁴⁰ hvorved storvingernes englehoveder, volutop-rulninger og frugter samt alle topspir⁴¹ blev ny-skåret. Samtidig fik tavlen en ny staffering, en gråblå baggrund for de gråhvide søjler og grå beslagværk, stedvis med blå samt forgyldning og sølv. En oprindelig indskrift om tavlens fremstilling, malet med sort fraktur bagpå, blev istandsat. På postamentfyldningens bagside

står: »Anno 1613 Effter Hederlig oc høyerde Mands M: Christen Stubs / Canick oc Sogenprest i Aarhus Hans Befaling lod hederlig Mand / Her friderich Arnoldisøn Oc Jens Mickelsøn Begi kierce Werger / gjøre oc formalle denne Taffule⁴² [y] Hederlig oc velerdt / Mands Her R[a]smus Johansøns tid den 16. Septem: / Indsatt«. På nordre postamentvinge: »Mickel Snidker. / Vrold«. På søndre: »Lauritz Andersøn / Maller Riber«.

I altertavlens storfelt genindsattes 1929 det oprindelige *maleri* af Korsfæstelsen (fig. 21), udført af den fremtrædende maler Lauritz Andersen,⁴³ der i flere tilfælde har samarbejdet med snedkeren Oluf Olufsen.⁴⁴

Maleriet, 135 X 90 cm, udført i olie på træ, er en variant af mesterens malerier i Hvilsted (s. 2601) og Torrild (s. 2630). Farverne er malerens vanlige, rødlig (kvindernes kjoler) og blågrønt oplivet af gult (Maria Magdalenas underærmer, Marias kappefoer). Kristusskikkelsen er grå med brunt hår og hvidt lændeklæde. Baggrundens Jerusalem er gråtonet ligesom himlen, med mørkere skystrejfe; for- og mel-

Fig. 20. Apostelmalerier fra o. 1700, på alterbordets sydgavl (s. 2659). NE fot. 1981. - *Paintings of the Apostles c. 1700 on the south end of Communion table.*

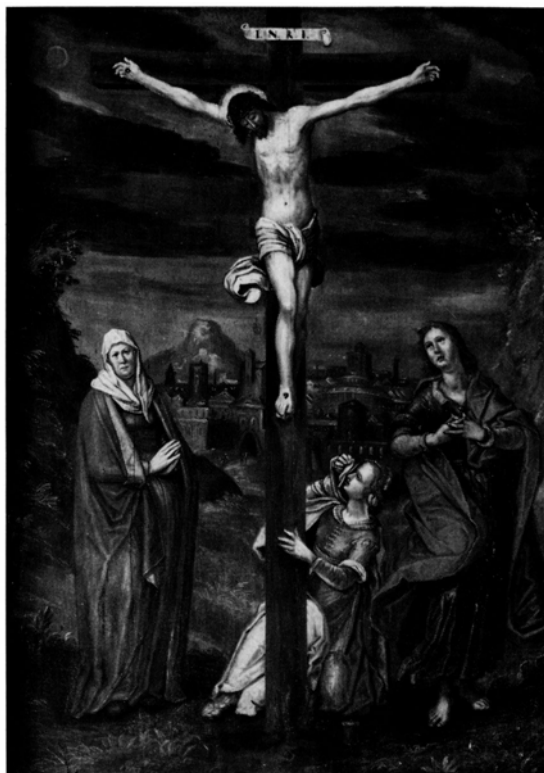

Fig. 21. Altertavlens maleri fra 1613 af Korsfæstelsen, udført af Lauritz Andersen Riber (s. 2661). NE fot. 1981. - *Painting from 1613 of Crucifixion on altarpiece, executed by Lauritz Andersen Riber.*

lemgrundens jord og skrænter er gulbrune. - I fodfeltet er 1929 malet: »Min Gud, min gud, hui forlodst du mig. Psal. 22«.

Tavlens oprindelige indskrifter, der delvis kunne rekonstrueres,⁴⁵ blev 1929 genopmalet med gylden fraktur på sort bund: I storstykkets sidefelter nadverindstiftelsesordene, i nord: »i Matt. 26. i Marc. 16. i Luc. 22. i 1. cor. 11. Vor Herre Iesus Christus ...«. I syd: »Lige saa tog hand oc Kalcken ...«. I topfeltets frise: »Jeg er Opstandelsen oc Liffuit. Iohannis XI cap. 25«, der ifølge synsprotokollen⁹ refererer til et *†maleri* af Jesu himmelfart(!). I hovedfrisen, fra nord: »Sandelige hand bar vor Siugdom oc tog vor pine paa sig. - Hand er Saargiordt for vore Misgierningers skyld oc knuset for vore Synners skyld. - Straffen ligger paa Hannem, paa det at vi skulde haffue Fred«. I postamentfeltet: »Saa elskte Gud Verden ... Iohan. 3«. - Træ-

værkets oprindelige *†*staffering fremgår til dels af en farvelagt tegning af topfeltet ved Povl Jensen: Brun bund for kartouchens grønne kanter, ledsaget af hvidt inderst og forgyldning yderst, et hvidt og gyldent slyngbånd med røde midtprikker, på grøn bund, omkring et »naturligt« farvet englehoved, med gyldent hår; i øvrigt lidt mørkegrønt, gult og zinnober.

Ifølge restauratoren fandtes over den historiske indskrift bag på tavlen en sortmalet tindskrift, hvorfra kun var bevaret årstallet »1669«, der muligvis har sammenhæng med opsætningen af alterbordspanelet (se ovenfor). En indridset indskrift sammesteds: »Repareret 1853«, henviser til en maling nævnte år²⁴ udført af maler Behrmann i Odder.⁴⁶ Rimeligvis i 1890'erne fik tavlen den staffering, der forefandtes før restaureringen 1929: En hvid og grå maling med lidt staffering i gult, rødt og blå og med gule indskrifter på sort bund. I tavlens midtfelt udskiftedes 1891 det oprindelige maleri af Korsfæstelsen med et andet, af Christen Dalsgaard, nu ophængt over skibets syddør (jfr. s. 2670).

I topfeltet opsattes 1899 et *maleri*, på lærred, af Kristus i Gethsemane, en kopi efter Carl Blochs ofte efterlignede maleri fra 1879 i Odense S. Hans kirke, udført af A. Chr. Andersen, Thisted.¹⁴

Panelet med *tralværk* (fig. 19) på hver side af alterbordet er ligesom dettes panel af fyr, men muligvis lidt yngre, fra 1600'ernes slutning, og med ganske tilsvarende malerier, afdækket 1929.

Panelet er 2 m højt og består af et nedre, 126 cm højt fyldingspanel og et øvre tralværk med drejede dobbeltbalustre. Den glatte frise og profilgesimsen, med karnistænder, er gennemløbende. På hver side af alteret danner to af fagene en dør, hvis fyldinger måler 98,5 x 27,5 cm, mens yderfagene er 111 cm høje. Rammeværkets profiler er lidt fladere og noget afvigende fra alterbordspanelets, men panelværket synes trods alt i sin helhed så ensartet, at der næppe kan være lang tid mellem opsætningen af de enkelte dele. Dørene har bukkehornsbeslag og store låse (den nordre fornyet 1929) med hjerteformet pladeafslutning.

Panelets malerier (fig. 19), der fuldstændiggør alterbordets apostelrække, er fra nord: »S. Simon, S. Iacobus Minor, S. Paulus - S. Petrus, S. Iohanes, S. Iacobus Maior«. For at alle personer kan stå på linie, er det rødbrune jordsmon her gjort forholdsvis højt, især i yderfelterne. Rammeværket er nystafferet som alterbordets, gesims og traller gråmalet. Rummet bag sidepanelerne benævntes 1862⁹ »sakristiet«, hvor præsten havde sit sæde.

*Altersølv. Alterkalk (fig. 23), 1675, udført af Århusguldsmiden Bartholomæus Jacobsen Stur og ifølge indskrift oprindelig skænket til Torrild kirke.*⁴⁷

Den 21,8 cm høje kalk har bevaret sin oprindelige fod, hvorimod de øvrige dele er tilføjet i nyere tid. Foden, der ganske svarer til samme guldsmids kalk i Malling (s. 2322), er ottetunget og på standkanten dekoreret med et renæssanceornament, rude mellem dobbeltstave. Fodtungerne er markeret med konturlinier, og yderst langs randen er med versaler graveret giverindskriften: »Denne Kalch Och Disch Hafver Gvd Elschende Matrone Boeld Hans-Datter SI. Iohan Andersons Wdy Horsens Forærit Til Thorild Kierche Anno 1675«. Her ovenover er med skriveskrift indprikket:

Fig. 23. Alterkalk 1675, udført af Århusguldsmiden Bartholomæus Jacobsen Stur, bægeret sandsynligvis fra 1845 (s. 2663). NE fot. 1981. - *Chalice 1615, made by Bartholomæus Jacobsen Stur, Århus.*

Fig. 22. Sygekalk 1845 (s. 2664). NE fot. 1981. - *Chalice for the Sick 1845.*

»Denne gamle Kalk er Repareret og Forgylt. Bekostedt af Samt(!) Kierke Eyere Anno 1816«. ⁴⁸ På en af fodpladens tunger mesterstemplet »BI« (Bøje 1982, nr. 5844). - De nyere, cylinderformede skaftled er ledsaget af tre ret kraftige ringe mod fod og knop, to mod det glatte bæger, der har lille profilstav under mundingsranden. Den flade knop er midtdelt af tværriflet bånd. Bægeret er sandsynligvis tilføjet 1845¹⁴ og ifølge mesterstemplet ⁴⁹ under bunden af Peter Hjort, Horsens (Bøje 1982, s. 233). 1969 er kalken istandsat af Helga og Bent Exner. *Disk*, antagelig anskaffet sammen med alterbægeret 1845,¹⁴ flad, 15,9 cm i tv.m.; på randen et cirkelkors, Georgskors, hvis arme er flettet ind i hinanden.

Vinskummeske, 1903,²⁴ med stempel for Jørgen P. Schmidt, guldsmid i Horsens.⁵⁰ Dekoreret med hjort foran træ.

Fig. 24. Alterstage fra o. 1600 (s. 2664). NE fot. 1981. - Altar-candlestick c. 1600.

Oblatæsker. 1) Moderne, stemplet »Sørresiig« for Poul Trige Sørresiig, Randers. 2) 1862,⁹ af porcelænen, sort, med guld kors og -kanter; nu ude af brug.

Alterkander. 1) Skænket 1937 af Jørgen Marius Jørgensen, født og døbt i Hundslund 1864. Pæreformet korpus med latinsk kors foran strålesol, høj hals og bred tud. 2) Moderne, stemplet »Sørresiig«, jfr. oblatæske nr. 1. Cylinderformet korpus hvorpå stavkors med midtkugle. 3-4) O. 1853,²⁴ af porcelænen fra Den kgl. Porcelænsfabrik, sorte, med guld kors og -kanter.¹⁴ Ude af brug.

1 *Tinflaske.* 1687 fandtes en gammel tinflaske på 1 pot.⁵¹

Sygesæt, »Bekostet af Hundslund Kirkes Eie-re i August 1845«. Kalken (fig. 22), 12,4 cm høj, har rund, profileret fod, indknebne skaftled med lille, glat knop og bæger med udad-

svejfet munding. På bægeret er graveret et Georgskors, og på foden er giverindskriften indprykket, med skriveskrift; her ses tillige mesterstempellet, måske for Chr. Flyger Walther (Bøje 1982, nr. 6270?). Tilhørende, glat disk, 8,4 cm i tv., med kors som sygekalkens graveret på randen. *Oblatæsken* er en lille dase, der på låget har graveret: »Landsudstillingen i Aarhus 1908(!)« samt udstillingens monogram bestående af cifrene fra årstallet 1909. I cylindrisk læderetui.

Alterstager (fig. 24), o. 1600, 47 cm høje, svarende til Mallings (s. 2324), dog er kraveleddet over den klokkeformede fod fladt, med spidsvaldt tværsnit. Lysetorn af jern.

Syvarmet lystage, »Skænket til Hundslund Kirke 1907 af Lærer i Oldrup J. Rasmussen⁵² og Hustru« og stemplet med navn og mærke for gørtlerfirmaet G. Erstad-Pedersen, Århus. 42,5 cm høj; giverindskriften graveret med skriveskrift på den klokkeformede fod.

Messehagler. To nyere hagler, af rødt fløj med guldgalonert rygkors; den ene i skab bag alteret, den anden, ude af brug, hos sognepræsten. † *Messehagler.* Før 1635 havde kirken faet stjålet en hagel af Mads Jespersen, der havde specialiseret sig i tyverier fra kirker;⁵³ haglen havde han solgt i Lisbjerg til en kvinde. 1715 nævner inventariet en rød pløsses (plysses) hagel med sølvsnore, der 1719 var »moxen« (næsten) udslidt, og som både 1726 og 1741 ønskedes repareret.¹¹ 1817 var haglen »aldeles borte«, men en ny anskaffedes et par år senere.²³ 1836 trængte den til at fornys,²³ men året efter nøjedes man med at anskaffe et nyt kors hertil.¹⁴ 1873¹⁴ købtes en hagel af rødt fløj med guldgalon.⁹

Altersranke, 1862,⁹ bestående af drejede træbalustre samt enkel håndstang. Gråmalet, stangen ferniseret. Opstillet tværs over koret, med stor bue foran alteret.

Døbefont (fig. 27), romansk, af rødlig granit, 97 cm høj og kummen 80 cm i tv. Ifølge Mackeprang (Døbefonte s. 258ff.) tilhørende de østjyske løvefontes såkaldte Horsenstype og nøje svarende til og formodentlig hugget af samme mester som Torrilds (s. 2632). Afvigende

Fig. 25. Dåbsfad nr. 2, af messing, sydtysk arbejde fra o. 1550-75 (s. 2666). NE fot. 1981. - Brass baptismal dish, South German work from c. 1550-75.

Fig. 26. Dåbsfad nr. 1, en galvanoplastisk kopi fra 1858 med relieffer udført efter Lorenz Frølichs tegninger 1857 (s. 2665). NE 1981. - Baptismal dish no.1, a galvanoplastic copy from 1858 with reliefs from the drawings by Lorenz Frølich 1857.

de er blot kummens lodrette bånd, der foruden ranker er smykket med ringe og palmetblade hvorover Georgskors indskrevet i cirkel; foden er udekoreret.

1863 ønskedes fonten rensat for maling, 1882 vasket,⁹ men trods dette er bevaret enkelte farvespor, der antyder en fordeling: rødt på tovstave og de lodrette båndes ornamentik, på grå eller sort bund. På løverne er fundet sort i øjenkonturer og manker; på foden grå farve. Opstillet midt i koret, øst for korbuen.

Dåbsfade. 1) (Fig. 26), skænket 1858 til minde om politikeren Geert Winther (1813-1905), en galvanoplastisk kopi (forsølvet kobber) med relieffer efter billedhuggeren E. L. E. Vieths voksmodel, udført efter maleren Lorenz Frølichs tegninger 1857.⁵⁴ I bunden en fremstilling af Kristi dåb, på randen de fire evangelisttegn flankeret af indskrifter, der kommenterer de fire mellemstående relieffer: Syndefaldet (1. Mos. 3,6 og 3,15), Syndfloden (1. Mos. 6,5 og 7,21), Maria med barnet omgivet af engle (Joh. 1,14 og Mat. 1,21) og Pinseunderet (Ap. g. 2,4 og 8,4), hvorpå signaturen: »L. Frølich pinx. L. Vieth sculp.« (fig. 50). (L. F. tegnede,

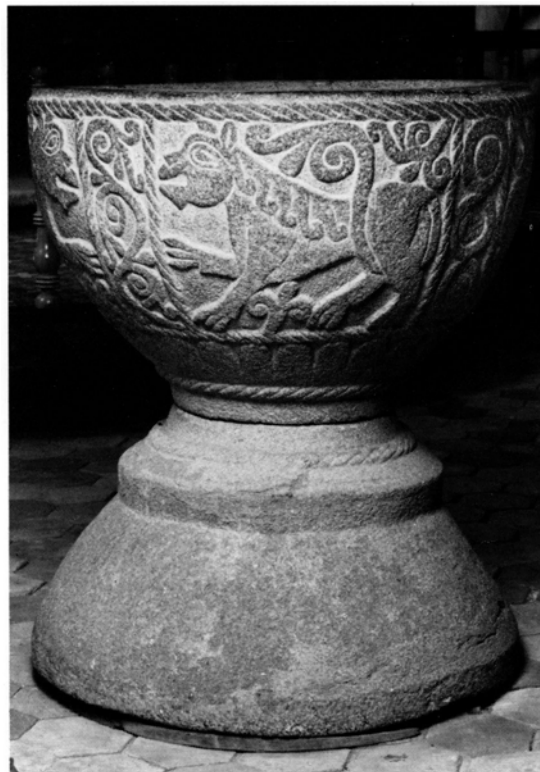

Fig. 27. Romansk døbefont (s. 2664). NE fot. 1981. - Romanesque baptismal font.

Fig. 28. Korbuekrucifiks fra o. 1450-1500, korstræet nyere (s. 2666). NE fot. 1981. - *Chancel arch crucifix from 1450-1500; wood of cross itself of later date.*

L. V. modellerede). 69 cm i tv. På bundfeltets kant er med versaler graveret giverindskriften: »I aaret 1858 givet af Johanne Winther til Hundslund sogn, hvor hendes ægtefælle Geert Henrik Winther er fød og døbt«. ⁵⁵

Fadet er et tidligt eksempel på denne type dåbsfad anskaffet til flere kirker i landet. 1869¹⁴ blev fadet repareret i København.

2) (Fig. 25), o. 1550-75, sydtysk arbejde, 37,5 cm i tv. Det ret lille og 5,5 cm dybe fad har i bunden en drevet fremstilling af Bebudelsen, efter et ofte anvendt forlæg, ⁵⁷ omgivet af en ring af nu næsten udpudsede renæssancema-juskler: »Alzei[t] eh wart gelvk« (altid venter jeg lykken), ⁵⁸ skrevet fire gange. På randen stemplede ornament, rosetter og liljer, samt senere graverede versaler, antagelig for et tidligere ejerpar: »NNSF« over »NF« (sammen-skrevet) og »SMD«. ⁵⁹ Ude af brug.

Dåbskande, 1937, af sølv, tegnet af H.P. Jacobsen hos firmaet Carl M. Cohr, Fredericia,

og leveret af guldsmed Christensen, Odder. ⁹ †*Dåbskande*, af tin, muligvis den, der var anskaffet 1902. ⁹

Korbuekrucifiks (fig. 28 og 49), figuren fra o. 1450-1500, korstræet nyere. Den ca. 115 cm høje figur, af eg, der har ret kraftigt brystparti med sidevunde, hænger i (nyere?) tilsatte, skråstrakte arme med åbne hænder. Benene er kun lidt bøjede, og der ses et naglegab i hver af de overlagte fødder. Øjnene er let åbne, munden lukket. Det tætte, bølgede fuldskæg ender i to spidser. Snoet tornekrone med mange torne. Det smalle lændeklæde har midt- og sidesnip. Af type svarer krucifikset bl.a. til det i Kolt (s. 2188).

Det flade korstræ, af fyr, er formodentlig nyere, muligvis fra 1600'rne. Det har affasede kanter, dog ikke på den yderste, lige afsluttede del uden for korsarmenes cirkelskiver; den nedre korsarm ender i ret bred tap, antagelig beregnet til anbringelse i en (korbue)bjælke. På øvre korsarm indskrænkninger »INRI«.

1929 blev krucifikset istandsat af Povl Jensen. Figuren beholdt sin staffering fra 1859: En bleg legemsfarve med røde blodspor; hår og skæg brune, lændeklædet blå. Korstræet ny-maledes: Gråt med blå kanter og cirkler samt hvide hjørneblade.

Korstræet havde spor af fire stafferinger: Under en mørk egetræsmaaling fandtes hvidt på

Fig. 29. Detalje fra prædikestolen, fra 1600 (s. 2667). NE fot. 1981. - *Detail of pulpit, from 1600.*

korset og blå på kanterne; med sort var på korsarmsenderne malet øverst »INRI«, på tværarmens henholdsvis »Istand sat« og Anno 1859«. Nederst stod årstallet »1697« stammen- de fra en underliggende, ældre staffering, brunt på korset, øverst var malet et sort tværbånd med gyldne bogstaver: »INRI«. Det underste farvelag syntes at bestå af sortbrunt på korset, rødt og blå på de øvre korsarmsender.⁶⁰ Op- hængt på triumfvæggens nordre del, tidligere over korbuen.

Prædikestol (fig. 30), ifølge skåret indskrift fra år 1600, da Esben Jørgensen i Tendrup lod stolen gøre, antagelig af snedker Oluf Olufsen i Hedemølle. Lydhimlen er formentlig fra 1700'rne (1747?).

Prædikestolen er et enkelt, men velskåret arbejde, der blandt andre lignende i herredet især svarer til Torrids, fremstillet af Oluf Olufsen (s. 2633). Den har fire fag med arkader, hvis æggestavsmykkede bueslag bæres af pilastre med profilerede småfelter og profilkapitæler. I fyldingsfelterne foroven er seksoddede stjerner i intarsia. På storfelternes tre indvendige sider ses små diamantbosser mellem halvkugler. De knækkede hjørnefelter har beslagværk i flad- snit, ligeledes med bosser og kugler, de to yderste felter dog rosetter mellem rhombefor- mede blomster. Foran hjørnerne er anbragt fritstående, kannelerede søjler med joniske ka- pitæler, der bærer den forkrøppede gesims; denne har perlestav og smalle skriftfelter under æggestav- og fornyede tandsnitlister. Posta- mentet har under søjlerne fremspring med pro- filerede småfelter. Herunder hænger de for værkstedet så karakteristiske barneenglehove- der (fig. 29), med høje pander hvorom frugt- og blomsterkrans. Kun den inderste fjerkrans er oprindelig, resten er nyskåret ved restaure- ringen 1929 ligesom de kartoucheformede hængestykker.⁶¹ - Stolens indskrifter står med let skråtstillede reliefversaler, i frisen: »Ego svm via, veritas et vita / nemo venit d⁶² patrem nisi p(er) me Io 14. / Beati qvi avdivnt verbvm dei / et cvstodivnt ilvd Lv. 11«. (Jeg er vejen, sandheden og livet; der kommer ingen til Fade- ren uden ved mig. Joh. 14,6. Salige er de, som

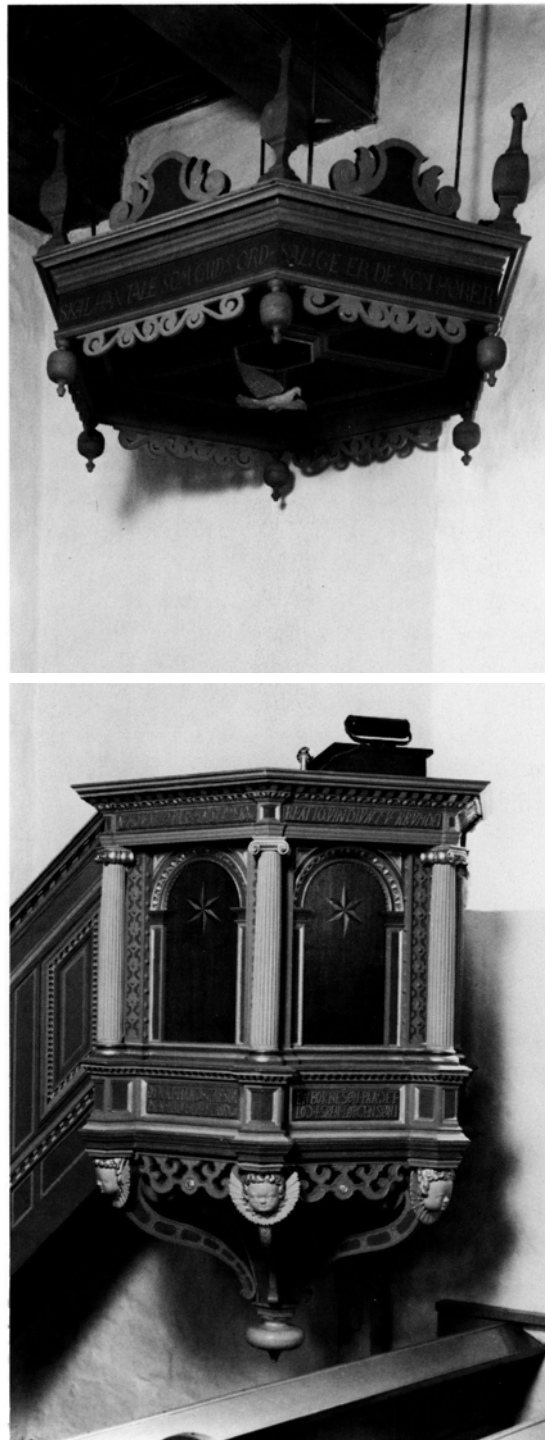

Fig. 30. Prædikestol udført år 1600, antagelig af Oluf Olufsen i Hedemølle, og lydhimmel fra 1700'rne (s. 2667). NE fot. 1981. - Pulpit made in the year 1600, presumably by Oluf Olufsen of Hedemølle and sounding board from the 1700's.

hører Guds ord og bevarer det. Luk. 11,28). - I postamentet skal den toliniede indskrift læses hver linie for sig fortløbende gennem alle fire fag: »Saa elskte Gvd ver/den at hand gaf sin / en borne søn, paa det / at alle som troer paa hannem⁶³ icke skvle for tabis / men hafve lifvet. Aar 1600 / lod Esben Iørgensøn i Tendrop giør dene pridigstol« (de sidste tre ord sammenskrævet til ét). - Underbaldakinens volutbøjler, med skellagte blade på forsiden og beslagværk på siderne, har været afskåret for enderne, muligvis i forbindelse med en istandsættelse 1747, hvilket årstal var skåret i en nu kasseret, bærende planke. Samtidige hermed var muligvis stolens glatte, udsavede hængestykker, der 1929 erstattedes af nyskårne (jfr. ovenfor), samt den flade, drejede hængekugle.⁶⁴

Det med stolen samtidige opgangspanel har retkantet, kanneleret mægler, med drejet topspir fra 1929, og panel med tre rhombeformede fyldinger indrammet af karnisformede tand-snit. Ved restaureringen blev opgangspanelet drejet vinkelret på stolen,⁶⁵ den tidligere anbringelse, med en spids vinkel mod stolen,

Fig. 31. Pengeblok fra 1805 (s. 2669). NE fot. 1981.
- *Alms box from 1805.*

stammede muligvis fra en istandsættelse 1889.²⁴ Opgangen til stolen er gennem et råt brudt hul i triumfvæggens søndre del.

Stol og opgangspanel står med en staffering fra 1929, hvidt og gråt i to nuancer, blåt på pilastre samt guld på enkelte lister, indskrifter og englehoveders frugtkranse; opgangspanelets frise- og postamentlister samt rammelister rødbrune. Tidligere var stolen egetræsmalet, antagelig 1867.⁹ Oprindelig synes den at have stået uden farver, måske med en delvis staffering.⁶⁶

Den enkle, sekssidede *lydhimmel* er tilføjet i 1700'rne, muligvis 1747 (jfr. årstal på tøjbjælke under prædikestolen). Den har glat, gennemløbende frise med lave, gennembrudte voluthængestykker mellem drejede hængekugler. De udsavede topstykker flankeres af høje, firkantede topspir.⁶⁷ Himlens underside er ved profillister delt i seks felter omkring et forsænket, sekskantet felt, hvorunder er ophængt en due, med fornyede vinger. Lydhimlens staffering svarer til stolens, i frisen en gulmalet versalindskrift på sort bund: »Dersom nogen taler, skal han tale som Guds ord. Salige er de som hører Guds ord og bevarer det«. Før restaureringen stod himlen egetræsmalet ligesom stolen, men ældre farver sporedes nedenunder.⁶⁸

Stolestader, 1867,¹⁴ af eg; lave, glatte gavle afsluttet af rundbuet felt og døre med enkle, frisede fyldinger. I forlængelse af søndre stole-række er samtidig indrettet en *degnestol*, med skråpult mod midtgangen og tilhørende bänk med udsavede rygbalustre. Både oprindelig og 1910 egetræsmalet,⁹ nu gråmalet i to nuancer, med rødbrunt rammeværk samt bladværk kon-tureret med hvidt i gavlfeltet. Det tidligere *†stoleværk* af eg,²⁴ bestod 1862 af 59 stole, alle med fodskamler samt åbne (dvs. uden døre), med undtagelse af præstens; kun mandfolkestolene havde rygstød.⁹ Solgt ved auktion 1866-67.¹⁴ - *Stolestader* er tidligst omtalt 1661,⁶⁹ da herredsbogen bemærker, at folkene hørende til lade-gården til Åkær slot, der lå under kronen, havde deres »stolestaae« både til kvinder og karle i kirken.⁷⁰

Orgel, bygget 1890 af Frederik Nielsen, Århus, til dels med genanvendelse af ældre piber.

Fig. 32. Indre, set mod vest. NE fot. 1981. - Interior looking west.

Skænket af aftægtsmand Poul Rasmussen og hustru Severine Rasmusdatter i Hadrup.⁷¹ Ombygget 1948 af Th. Frobenius & Co., Kgs. Lyngby. Et manual med seks stemmer. Oprindelig disposition: Bordun 16 Fod, Principal 8 Fod, Gedakt 8 Fod, Octav 4 Fod, Fløite 4 Fod, Octav 2 Fod. Nuværende disposition: Principal 8 Fod, Gedakt 8 Fod, Octav 4 Fod, Fløite 4 Fod, Octav 2 Fod, Mixtur III-IV. Mekanisk aktion, sløjfevindlade. I forbindelse med en restaurering 1975 ved Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl, blev luftforsyningsanlægget fornyet; samtidig ombyggedes orgelhuset, og facaden fik nye piber af tinlegering. Facade fra 1948, tegnet af H. P. Nielsen.⁷² På gulvet i vest; oprindelig på et samtidigt tvestpulpitur,¹⁴ 1926 på et lavt tpodium her (fjernet 1948).⁹

Skab til alterklæder, med malet årstal »1823«, af fyr, 170 cm højt. Enkelt, blot med profilgims over tandsnitliste. Døren har to spejlfyldinger, den øvre og største riflet. Rødbrunt med grå profiler og tandsnit, over døren det hvidmalede årstal. Opstillet bag altertavlen, op mod korets østvæg.

Pengeblok (fig. 31), med indprikket »AD 1805« mellem ciseleringer på lågens lodrette pyntejernbånd. Tildannet af en udhulet og jernbundet egestamme, 60 cm høj, hvis runding ses på bagsiden, hvorimod de øvrige sider er plane; bagkanten fortsætter 7,5 cm op over endefladen med to kvadratiske pengetragte. Lågen, der lukkes med et vinkeljern, har foroven spor efter to ældre låse. En lodret skillevæg deler det indre i to rum. Malet bleggrød,

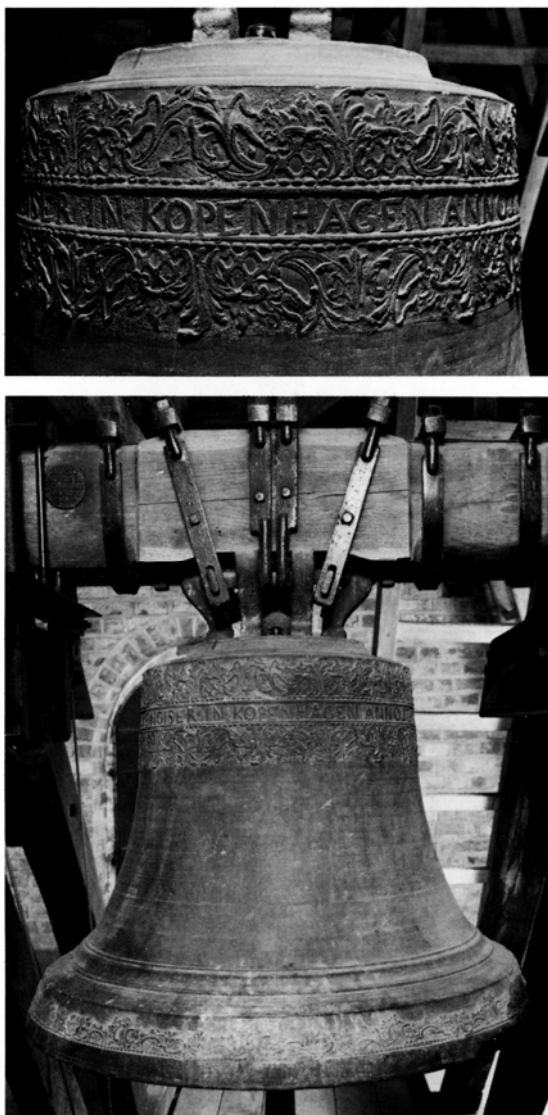

Fig. 33-34. Klokke nr. 1, støbt 1762 af M. C. Troschell, København. 33. Skriftbånd og bort om hal- sen. 34. Klokken (s. 2671). NE fot. 1981. - Bell no. 1, cast in 1762 by M. C. Troschell, Copenhagen.

båndene sorte. Opstillet i våbenhusets sydvestre hjørne, 1808 var den fæstnet til en af kirke- stolene.⁷³

Pengebøsser, 1946, af messing, med pånitted græsk kors; udført af gørtlerfirmaet Erstad-Pedersen, på stolegavlene ud for indgangsdøren.

† »*Tavlepunge*« er 1715 omtalt som ubrugelige.¹¹

† *Pulpiturer*. 1) Tidligst omtalt 1719. 1734 var pulpituret, »som de unge folk går op på«, så

forfaldent, at kvindfolkene ikke kunne sidde derunder uden livsfare.¹¹ O. 1862⁹ omtales, at der stod ti stole herpå, og at dets plads var nederst i kirken over kvindestolene, dvs. ved nordvæggen. 2) Orgelpulpitur, 1890,¹⁴ i vest, fjernet 1926.⁹

Salmenummertavler. 1-3) Ens fyrretræstavler, fra 1800'rne, med tunget udsavet topgavl og søm til ophængningstal. Gråbrune, med grå kant. På skibets vægge. 4-5) 1929,⁹ affyr, med skårne initialer »P. J. B.«⁷⁴ på den største. Lister med indskrifter, »Lovsynger Herren« og »Prædiken« opdeler tavlen i vandrette felter til salmenumrene. På triumfvæggens nordre del. En enklere tavle, blot med indskriften »Prædiken«, er ophængt på skibets sydvæg. Malet som ovennævnte. - En stor, dobbelt *†nummer-tavle*, fra 1800'ernes slutning, med søjlebårne rundbuegavle, hvorunder trekløverbuer, og med felter beregnet til indskudstal, ses på et fotografi fra 1890 (fig. 18); fjernet 1923.⁹

Præsterækketavle,⁷⁵ med indskrift: »Anno 1936« malet på rammens hjørner. Af langt rektangulær fyrretræsrør om tre felter med sortmalede navne på sognets præster efter reformationen. Rammen gråmarmorert, med brune kanter. På sydvæggen i tårnrummet.

Et *maleri* af Kristi dåb, signeret »Chr. Dalsgaard Sorø 1891«, var indtil 1929 indsat i alter-tavlens midtfelt. Det er udført i olie på lærred, 136 X 90 cm, og viser i forgrunden den hvidklædte Kristus, der med den ene hånd viser mod floden Jordan, med den anden holder om hovedet på den bøjede, mørktklædte Johannes, med korsstav og muslingeskal. Gulbrune, grøntbevoksede klipper med palmer skyder sig ud i den gråhvide flod, i baggrunden blegere bjerge. Ophængt, i profileret ramme, over skibets syddør.

To *lysekroner*, 1907, oprindelig beregnet til petroleumbelysning, er leveret af gørtler Erstad-Pedersen, Århus;⁷⁶ 2 x 8 lysearme, hver med blikbeholder og mælket glaskuppel, der fjernedes 1951.⁹ I skibet. Lampetter opsat 1976.

Kirkeskib,⁷⁷ barken »Samsø af Horsens«, bygget af en ung sømand, Andreas Carl Mortensen, †1908, og skænket af hans forældre,

skrædder Mikkell Mortensen og hustru, Son-
drup strand. Ophængt i skibet 1908 eller 1909.

Klokker. 1) (Fig. 34), 1762, støbt af M. C. Troschell, København. 84 cm i tv. Om halsen et skriftbånd med reliefversaler: »Anno 1762. Soli deo gloria. Me fudit M. C. Troschell hof glockengiser in kopenhagen« (... Gud alene æren. Mig støbte ...). Skriftbåndet ledsages af perlestave og fint formede og veludførte borter med rocailler og spinkelt bladværk (fig. 33). På slagkanten et andet mindre rocaillmønster, svarende til det på den samtidige klokke ved Vartov kirke i København (Kbh. 4. bd., s. 59). Knebel fra 1980. Den forrige, fra 1943, og en endnu ældre samt to trækstænger, er anbragt på nordvæggen i klokkerummet. Klokken ophængt i slyngebom 1943. 2) »Hundslund menighed gav mig til kirken aar 1945. Jysk jernstøberi i Brønderslev gjorde mig«. Tolinet versalindskrift om halsen, mellem dobbeltlinier. På klokkelegemet verset: »For fred jeg blev givet af takkende sind, Guds fred jeg vil ringe i sjælene ind«. ⁷⁸ Et cirkulært støbermærke med klokke og stemmegaffel er indskrevet af skriftbånd med: »Jysk jærnstøberi Brønderslev«. 96,5 cm i tv.

†*Klokker.* 1529 afgav kirken ved klokkeskatten en klokke, der med al jernfang (ophængt) vejede 2 skippund og 8 lispund. ⁷⁹ - Kirken må da have haft mindst to klokker (jfr. klokkereshuller ovenfor); senere - og i hvert fald fra 1687ff. ⁵¹ nævnes kun én klokke i tårnet.

Klokkestol, af eg, bestående af dele fra en ældre stol, der er omdannet flere gange og delvis fornyet, især østfaget, senest ved ophængning 1945 af klokke nr. 2, samt 1980. Hver af stolperne støttes af to par skråstivere nedtappet i fodbjælkerne. På den vestre stolpes yderside er indskåret »RAS 1746«, på den underste »1901«, antagelig reparationsår. Ifølge regnskaberne var tømmerværket 1715 ¹¹ så slet, at det var farligt at ringe med klokken. 1746 trængte stolen til reparation, ¹¹ men den foretagne udbedring (jfr. årstal) synes ikke at have været tilstrækkelig, idet kirkesynet 1817 ²³ fandt klokkestolen så skrøbelig, at den måtte fornys, ⁸⁰ et ønske, der gentoges 1858. ²⁴

GRAVMINDER

Epitaf (fig. 35-36), muligvis fra 1673, ifølge malet indskrift bekostet af Morten Mikkelsen Had(e)rup, hvis malede familieportræt antagelig har været anbragt i midtfeltet; her er 1792 skrevet en fortegnelse over ejere af gården i Had(e)rup, siden suppleret med navne og årstal til 1864. Epitafiet er først repareret 1792, siden restaureret 1889-90 af Magnus Petersen og senest 1972-73 af Georg N. Kristiansen.

Det meget store epitaf, af eg, der når fra stolesædehøjde til loftsbjælkerne, er et billedskærerarbejde, der afviger fra egnens øvrige. Til et tungt virkende, kvadratisk storstykke, med forsænket, rektangulært midtfelt, og med gesims- og postamentbjælker indrammet af bølgestykker, er dels føjet rutineret skårne bruskede vinger, top- og hængestykke, dels et antal ret store, langstrakte figurer. Midtfeltet flankeres af høje frifigurer, evangelisterne Mattæus og Markus, hver stående på en konsol, formet som en trægruppe, hvis tætte bladkroner danner pude for evangelisternes fødder. Ved Mattæus' side står hans symbol, englen med blækket huset oprakt, mens Markus' løve kigger frem mellem konsolstammerne (fig. 36a). På de små, skæggede hoveder bærer de et fantasikapitel (fig. 36b), der støtter gesimsbjælkenes bossesmykkede fremspring. Uden for evangelistfigurerne står slanke snosøjler omvundet med friskårne vinranker og med volutkapitæler. På de forholdsvis smalle vinger danner en malskeprydet bøjle (fig. 36c) konsol for små mandsfigurer, (Peter og Paulus?), ligesom evangelisterne stående med bog i den ene hånd. På gesimsfremspringene står større figurer af Johannes og Lukas, hvis (nyskårne) dyresymboler, ørnen og oksen, ses ved deres fødder. Et lavt, brusket topstykke, med midtoval, bærer en konsol for den opstandne og velsignende Kristus, med stærkt flagrende kappe, stående på jordkuglen. - Postamentbjælkenes kraftige fremspring er smykket af store englehoveder, og midtpå er anbragt et dobbelt volutskjold med afdødes reliefskårne mærker, henholdsvis et slynget Jesumonogram og en månesegl med

ansigt og stjerne. Det bruskede hængestykke har hvælvet midtval afsluttet af englehoved, og tilsvarende, velskårne delvis fornyede hoveder ses uden for de store, fremspringende barokbøjler under postamentfremspringene.

Før Magnus Petersens restaurering 1889-90 lå epitafiet på kirkeloftet adskilt i alle sine dele. Et omfattende snedker- og billedskærerarbejde⁸¹ blev derfor foretaget før den farvemæssige istandsættelse. Midtfeltets *†portrætmaleri* omtales i Danske Atlas 1768 (IV, 249) som »smukt malet ... med en Mand og Familie paa, som man nu ei veed hvem er, eftersom Inscriptionen er bleven ulæselig«. Ved restaureringen 1889f. konstateredes, at alle farverester i dette felt var afskrabet før indskriftens tilføjelse 1792. Af den øvrige, oprindelige staffering med farve og guld på kridtgrund var kun fa spor tilbage. Der foretoges derfor en rekonstruktion af den oprindelige staffering samt af indskrifterne fra 1792. Denne opmaling blev - efter en generel konservering - udbedret ved istandsættelsen 1972f.

Epitafiets bundfelter står sortmalet, mens alle lister, kanter, dragte dele og flere detaljer er forgyldte; sølv ses på de store bosser. Søjler og dragter er grå, med nogen anvendelse af grønt og rødt. Figurer og engleansigter har almindelig legemsfarve. Kristus bærer hvidt lændeklæde og gylden kappe med rødlilla foer. Yderst på frise og postament er malet grønne planter med gyldne blomster.

De mange indskrifter med hvid kursiv på sort bund er dels gentaget (?) eller tilføjet 1792, dels opmålet på forskellige tidspunkter. I topfeltet står: »Gud til Ære og Kirken til Prydelse er denne Tavle(!) bekostet af Morten Mikkelsen Haderup 1613« (antagelig fejlskrift for 1673).⁸² I frisen: »Kommer lader os synge med Fryd for Herren. Lader os raabe af Glæde for vor Saligheds Klippe. Lader os fremkomme for hans Ansigt med Taksigelse«. I midtfeltet foroven: »Efterkommende Slægter i Morten Mikkelsens Gaard i Haderup. Morten Christensen, Anders Andersen og Rasmus Iensen beboede den ligesom ham. Men Rasmus Iensens Enke Ane Mikkelsen skiftede den imellem hendes 2 Søn-

ner. Anders Andersen og Rasmus Rasmussen Anno 1691 «. Herunder i to spalter:

Levede		Døde
1697	Anders Andersen	1741
	Bodil Rasmus Datter	1737
1735	Anders Andersen	1758
	Elsebeth Carls Datter	1770
1760	Carl Andersen	1785
	Bodil Niels Datter	1796
1790	Anders Espensen	1812
	Bodil Niels Datter	1796
1797	Anders Espensen	1812
	Margrethe Anders Datter	[1853]
1812	Niels Sørensen	1818
	Margrethe Anders Datter	[1853]
1819	Frederik Sørensen	1848
	Margrethe Anders Datter	[1853]
185[1]	Frederik Andersen	
	Mariane Niels Datter	[1857]
1701	Rasmus Rasmussen	1743
	[Me]tte Iens Datter	1745
1721	Søren Iakobsen	1754
	Marie Rasmus Datter	1746
1747	Iacob Sørensen	1782
	Else Mikkels Datter	1779
1775	Søren Iacobsen	1805
	Maren Peders Datter	1815
1808	Iacob Sørensen	
	Maren Iens Datter	1814
1815	Iacob Sørensen	
(1848)	Birthe Peders Datter	1864
1822	Jens Mikkelsen	
	Karen Iensdatter ⁸³	

På postamentet: 1) »Et Menneske født af en Qvinde lever en stakket Tid og mættes af Uro, gaaer op (oprindelig stod: ud) som et Blomster og afskjæres, flyer som en Skygge og bestaaer ikke. Joh. 14,12« (en oprindelig fejl for Job 14,1-2). - »Alt Kjød er Høe og dets Herlighed som et Blomster paa Marken. Esaias 40« (v. 6). 2) »Thi vi vide, dersom vort jordiske Huus bliver nedbrudt, have vi en Bygning som er gjort uden Hænder, og evigt i Himmelen. 2. Cor. 5,1.« - »Herre lad mig kjende min Ende og mine Dages Maal, at jeg kan vide hvor

Fig. 36 a-c. Detaljer fra epitaf, muligvis fra 1673 (jfr. fig. 35) (s. 2671). JFF fot. 1982. - Details from sepulchral tablet, possibly from 1673 (cf fig. 35).

snart jeg skal lade af at leve. Psalm. 39,5. « I hængestykkets ovalfelt: »Salig er den og hel-ig(!) som haver Deel i den første Opstandelse; over saadan haver den anden Død ingen Magt; men de skulle være Guds og Christi Præster, og regnere(!) med Ham i ald Evighed, af Johannes Aabenbaring 20. C. 6 v. - Wor salig Fæderne Her under Hviler har bekostet Denne Guds Huus store Ære-minde til efter Kommerne. Liidet Repareret af os Tvende Eyere Søren Jacobsen Huust Maren Peders D. Anders Espensen Huust Bodil Niels D. i Haderup 1792«. ⁸⁴ Over denne indskrift lå en nyere, med forskellige bibelcitater, ⁸⁵ der imidlertid fjernes 1889.

1768⁸⁶ hang epitafiet »lige for prædikestolen«, dvs. på skibets nordvæg, over for en tilhørende, tåben begravelse (nr. 2). Endnu 1862⁹ omtales det på denne plads, men lå før restaureringen 1889 på kirkeloftet. Genophængt på nordvæggen det følgende år. ⁸⁷

Gravsten. 1-4) Fire romanske gravsten er indmuret i våbenhus og tårn. Deres tolvstavsind-

ramning og fladeopdeling er af beslægtet karakter, og parvis er de sandsynligvis hugget i samme værksted, hvorfra også andre af egnens gravsten stammer. I stenens øvre felt er (således som set på fig. 37 og 41-43) beregnet plads til et navn, der i de tre tilfælde (fig. 38-40) er hugget med ubehjælpsomt formede bogstaver, der i teknisk henseende adskiller sig fra den velhuggede ornamentik. Navnet kan enten være udført af stenhuggeren, der har været uvant med bogstaver, og antagelig efter et (misforstået) forlæg, eller af en lokal person, der efter en forskrift har tilføjet navnet på den færdighuggede sten.

1) (Fig. 37), med indskrift over Magnus. ⁸⁸ Den rektangulære sten af mørkegrå granit, 122 X 39-37 cm, er indrammet af en dobbelt tolvstav, der foroven ligeledes tværdeler stenen i et lille, øvre felt med indskriften og et større, nedre med ornamentikken. I det lille »hovedfelt« står med sjusket indristede majuskler navnet »MAGNVS« ⁸⁹ (fig. 38). I det større felt er med sikker hånd hugget en reliefudsmykning: et

korset kors (uden nedre tværstav) på lang processionsstang, med midtknop, plantet i en lille Golgathahøj, hvorfra der vokser en plante op på hver side af stangen.⁹⁰ Denne flankeres foroven af henholdsvis en femkløver og en trekløver, hvis rande er ophøjede, og herunder af spiralsnoede dobbeltvolutter. I våbenhusets sydmur, vest for døren og lige over sylden.

2) (Fig. 41), barnegravsten? af lysgrå granit med sorte korn, nærmest rektangulær, 68 X 27-24 cm. Stenen, hvis reliefudsmykning har mange lighedspunkter med nr. 1 og muligvis er udført i samme værksted, har et tomt navnefelt foroven. Den dobbelte tovvstav indrammer et enkelt processionskors, uden tværstave, men på Golgathahøj og med midtring, hvorfra der til hver side udgår et spiralblad. Herunder flankeres stangen af volutrænger.⁹¹ I våbenhusets østmur, et skifte over sylden.

3) (Fig. 42), barnegravsten? af grå granit med røde og sorte korn, nærmest rektangulær, 73 X 41-38 cm. Som nr. 1 og 2 er stenen indrammet og tværdelt af dobbelt tovvstav, men slutter sig med sin konturhuggede ornamentik snarere til »mester Elui's« værkstedsgruppe (jfr. Randlev s. 2486, nr. 2 og Odder s. 2570f.). I det øvre navnefelt er med minuskelagtige bogstaver indhugget et navn (fig. 39), der tilsyneladende står på hovedet i forhold til stenens udsmykning. Kun med største usikkerhed kan foreslås læsningen: »ppesu (omvendt) s«. I det større felt er i kontur indhugget et Georgskors, hvis arme mødes i en cirkel. Processionsstangen står på en dobbeltstreget halvbue (jfr. Gylling). I våbenhusets sydmur, øst for døren, lige over sylden.

4) (Fig. 43), barnegravsten?, af rødlig granit med sorte korn, 69 X 31-30 cm, nærmest rektangulær. Svarende til nr. 3 og som denne rimeligvis fra »mester Elui's« værksted. I det øvre navnefelt (fig. 40) er de med nr. 3 beslægtede bogstaver så vanskelige at tyde, at man ikke kan se, om navnet også her står omvendt eller skal læses spejlvendt. Georgskorsets arme smalner til mod midten, og dets stang står på en nærmest stumpvinklet gaffel. I tårnets nordmur, i næstnederste skifte.

5) Formodentlig fra o. 1625-50, men al indskrift og hovedparten af ornamentikken udslidt, bl.a. på grund af stenens placering som trinsten i skibets sydportal. Rødlig kalksten, nu 118 X 58 cm. Ved langsiderne er spor efter slyngbånd og i hjørnerne efter cirkler med evangelisterne og deres tegn. Tydeligst skelnes de nedre medaljoner, med indvendig tunge-

Fig. 37. Romansk gravsten nr. 1, med indskrift over Magnus (s. 2674). KdFL fot. 1985. - *Romanesque tombstone no. 1, with inscription to Magnus.*

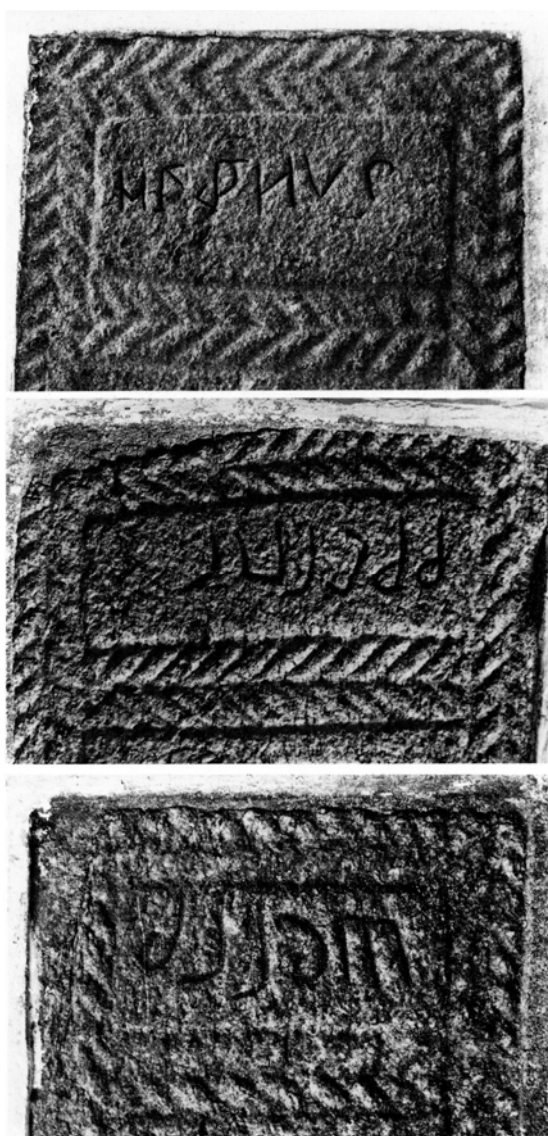

Fig. 38-40. Romanske gravsten med optrukne navneindskrifter i hovedfeltet (s. 2674f.). 38. Nr. 1, over Magnus (jfr. fig. 37). 39. Fra nr. 3 (jfr. fig. 42). 40. Fra nr. 4 (jfr. fig. 43). V. M. fot. 1948. - *Romanesque tombstones with touched-up inscriptions on main panels. No. 1, to Magnus, and nos. 3-4 (cf. fig. 37, 41-43).*

bort, omfattende henholdsvis Lukas med oxen og Johannes med ørnen, siddende på højryggede stole og hver med en stor bog.

6) (Fig. 46), o. 1650, figursten over anonymt, verdsligt ægtepar med to børn. Lysgrå kalk-

sten, 200 X 117 cm og 12 cm tyk, stærkt nedslidt, af indskriften med reliefversaler ses kun enkelte bogstaver samt et årstal »(1)652«⁹² i nederste linie. Ægteparret står under et tvillingbueslag støttet af volutknægte; mellem dem ses et krucifiks, der er placeret foran midtsviklen. Manden har ørekort hår, spidst skæg over pibekraven og kappe, der når ned over knæbukserne. I den ene hånd holder han en handske. Hans hustru har konehue og stivet, rund krave åben fortil. Hun bærer lang, »plisseret« kappe med kort slag og holder en bog i hænderne foran sit korte liv. Foran faderen står hans søn, hvis lange, lokkede hår falder ned på den udslåede krave. Han har kappe og bukser som den voksne og holder hænderne samlet i bøn foran brystet. Samme stilling, men let vendt mod faderen, indtager den lidt mindre pige, der står foran moderen, og som er klædt ganske som denne. Kun håret er sat op i en fletning omkring hovedet. Baggrunden for personerne er prikthugget. I skriftfeltet fornedes ses to profilstillede kranier adskilt af to næsten forsvundne skjolde, der antagelig som vanligt har rummet afdødes (bo)mærker og initialer. Stenen har hjørnecirkler med siddende evangelister og deres dyretegn. Antagelig udført i et Århusværksted.⁹³ Opstillet mod våbenhusets østvæg.

7) (Fig. 44), 1725-50, med sekundær indskrift o. 1804. Lysgrå kalksten, 179 X 117 X 9 cm, med fordybte kursivindskrifter, der nu næsten er forsvundne. Stenens udsmykning er udført efter samme forlæg og antagelig i samme værksted som en række sten i omegnen af Århus, med den nærmeste parallel i Lisbjerg (s. 1420, nr. 5).⁹⁴ I hjørnernes store ovalfelter ses de siddende evangelister og deres tegn, i feltet mellem dem foroven den opstandne Kristus med sejrspanen, fornedet vinget timeglas foran kranium over korslagte knogler. Det ovale skriftfelt er indrammet af en krans af klokkeblomster, og i de udsparede felter herom ses »barokblomster« og hvedeaks. De tilhørende indskrifter har formentlig været de i denne forbindelse jævnligt anvendte bibelcitater, der parallelliserer planters og menneskers vækst, visnen og genfødsel: Job 14,2, Sal. 103,15, Esaias

Fig. 41-43. Romanske gravsten indmuret i kirkens tilbygninger (s. 2675). Nr. 2, uden indskrift. NE fot. 1981. Nr. 3-4, med vanskeligt læselige indskrifter. VM fot. 1981. - *Romanesque tombstones included in masonry of extensions to the church. No. 2, without inscription. No. 3-4, inscriptions legible with difficulty.*

40,6 og Joh. 12,24. Under forkrænkkeligheds-symboleerne forneden står: »Qvis evadet« (hvem undslipper), langs randen antagelig bibelcitater) og under evangelisterne deres navne. - Af den sekundære indskrift kan kun læses skønskriftsinitialerne »IRS B« ved siden af opstandelsesfeltet samt i fodfeltet årstallet »1804«. I kirkegårdens nordvesthjørne.

8) Fra 1700'ernes sidste halvdel, rimeligvis over Hans Erichsen, †1790, og hans hustru Maren Nielsdatter, †1792, der var gift første gang med Hans ?, †1751. Lysgrå kalksten, 196 x 130 x 10 cm, hvis fordybede kursivindskrift næsten er helt nedslidt. Stenen, der indrammes af et flettet slyngbånd, har foroven over et bredt bueslag en naiv fremstilling i relief (fig. 45) af den opstandne Frelser, med kors og sejrsfane, stående på en dragelignende slange, symbol for ondskaben. På bueslaget står: »Jeg er opstandelsen og livet. Hvo som troer paa mig skal blive salig«. I stenens hjørner medaljoner med

et stort Jesumonogram: IHS, de øvre omgivet af spinkle bladranker endende i blomst.

Af den nedslidte gravskrift, der optager næsten hele stenens flade, kan kun læses nogle få ord, der her er suppleret efter en læsning o. 1916.⁹⁵ Foroven står ægteparrets initialer, med store skønskriftsbogstaver: »HES« og »MND«, dernæst navnet »Hans Erichsen (af Tendrup, fød i Ba[lle]boe) 1723«. Af hustruens data: [født i] »O(lstr)up 1707 (og døde i Torup 17- og levede et) kier(ligt ægteskab med) [sin] første mand Hans ..., fød i Tendrup 1698 ...«. Nederst står »Ao. 1787 ...«. På kirkegården ud for nordportalen.

9) O. 1800, over Povel Sørenssen, f. i Hundslund, †18.., og formodentlig hans hustru, f. 175?, †178?. Rødlig kalksten, 179 x 116 x 12 cm, med karnisprofileret kant; den fordybede indskrift med kursiv (navnet med store skønskriftsbogstaver) næsten udslidt. Stenens nyklassicistiske udsmykning svarer ganske til

Fig. 44. Gravsten nr. 7, 1725-50, med sekundær indskrift o. 1804 (s. 2676). NE fot. 1981. - *Tombstone no. 1, 1725-50, with secondary inscription c. 1804.*

sten i Sdr. Galten (s. 2116, nr. 3) og Randlev (s. 2486, nr. 3) og er formodentlig som disse udført i Jens Hiernøes værksted.⁹⁶ Den store, rektangulære skrifttavle har øvre hjørneudvidelser, hvorpå står guirlandesmykkede vaser, der flankerer den opstandne Kristus med sejrsfanen, i skybræmme. Under hjørneudvidelserne er med sløjfe ophængt henholdsvis roset, timeglas og anker, samt vægt og æskulapstav(?). Nederst stor roset mellem oliegren og palmeblad. På kirkegården, ud for præstedøren i korets sydmur.

Gravkrypt i korets vestre fag, der 1862⁹ ansås for at have været indrettet for præstefamilierne og dengang forlængst var fyldt op, undersøgtes 1979. I fylden af jord og sand fandtes nogle få, rustede kistebeslag fra årtierne omkring 1700. Det murede rum måler 440 X 235 cm og overdækkes med et langsgående tøndehvælv, der er udført af (genanvendte?) munkesten og kamp. Kammerets sydvestre hjørne, hvor der måske har været en indgang, rager ind i præstedørens

åbning. Den egentlige nedgang til gravrummet ser ud til at have været midt på vestsiden. I den søndre ende sidder en nu tilmuret ventilations-skakt. Efter undersøgelsen blev rummet atter opfyldt og tillukket.

†*Begravelser.* 1) I tårnet. 4. febr. 1661 gav Karen, salig Esche Rasmussens hustru i Oldrup, for sin og sin salig husbonds lejersted i tårnet to agre med deres engsted.⁶⁹

2) En åben begravelse i skibets midtgang er 1768 omtalt i Danske Atlas.⁸⁶ Den lå lige over for det førnævnte epitaf og skulle ifølge en udtalelse 1730 af kirkesynet tilforn have tilhørt en mand i Hadrup. Dette år var begravelsesstedet ved »at falde ind«, hvorfor folk i stolestaderne ovenover »befrygtede sig at stå i stolene«.¹¹ 1862⁹ lå en gravsten⁹⁷ over nedgangen til begravelsen, der da »forlængst« var blevet opfyldt.¹⁰

Kirkegårdsmonumenter. 1) (Fig. 48), o. 1834, over Abbelone Pedersdatter, f. på Tangholm 19. jan. 1801, d. på Ondrupgaard 29. juni 1834, og hendes ægtefælle (S.P.Poulsen, f. på Ondrupgaard 9. nov. 1793, †21. jan. 1849). Hvid marmorstele på sokkel, i alt 115 cm høj. Under den syvttakkede gavl et fordybet cirkelfelt hvori et latinsk kors, på stelens flade et konturhugget portalfelt med den fordybede indskrift med antikva. Syd for koret.

2) (Fig. 47), o. 1861, over Jens Møller Vogeli-us, *7. maj 1780 i Hundslund præstegård, d. sammesteds 29. dec. 1861. »Venner i Hundslund Sogn satte ham denne Mindesteen«. Afbrudt søjle af rødgrå granit, på ottekantet sokkel af lidt mørkere grå granit, i alt 166 cm høj. Den fordybede antikva-indskrift er hugget i et medaljonfelt foroven på søjlen, over korslagte grene, begge dele i relief. Giverindskriften indhugget forneden. Øst for kirken.

KILDER OG HENVISNINGER

LA Vib. *Præstearkiv*: Div. dok. 1800-73 (C 380. 29). - Kirkeregnskaber 1830-1900 (C KRB 211). - *Ved embedet*: Synsprotokol 1862 ff. - Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Århus amt i almindelighed s. 37-39 samt forkortelser s. 42-44 og s. 1650-51.

NM 2. *afdl.*: Præsteindb. ved P.Winther 1808.

Håndskrift: F. Uldall: Om de danske Landsbykirker IV, 1887, s. 230. - Indberetninger ved Magnus Petersen 1887 og 1890 (epitaf), E. Rothe 1904 (kalkmaleri), Chr. Axel Jensen 1907 (bygning og inventar), Kr. Due 1924 (inventar). V. Norn 1926 (vindue), Peter Kr. Andersen 1928 (inventar), Povl Jensen 1929 og 1930 (altertavle og prædikestol), Helga og Bent Exner 1969 (alterkalk), Georg N. Kristiansen 1969 og 1973 (epitaf), Niels Jørgen Poulsen 1979 (gravkrypt), Vibeke Michelsen og Henrik Larsen 1981 (inventar og gravminder), Vibeke Michelsen og Jens-Jørgen Frimand 1982 (inventar og gravminder). - Udskrifter af de gennemgåede arkivaler findes i NM 2. afd. - Beskrivelse af kirkegård og bygning ved Kjeld de Fine Licht, glasfragmenter ved Birgit Als Hansen, kalkmalerier, inventar og gravminder ved Vibeke Michelsen, orgel ved Ole Olesen. Redaktionen afsluttet 1985.

Tegninger og opmålinger. NM 2. afd.: Romansk gravsten 1887 og epitaf 1888 ved Magnus Petersen. - Vinduesramme 1926 ved Viggo Norn. - Akvarel af altertavlens topstykke 1929 ved Povl Jensen. - Glasskår 1946 ved P. Linde. - Vindue i korets nordside 1982 ved Birgit Als Hansen og Morten Aaman Sørensen. - Grundplan og tværsnit 1985 ved KdeFL.

Litteratur. Egnshistoriske samle- og oversigtsværker er nævnt under Saksild, s. 2436. Johs. Malling: Af Hundslund Kirkes Historie. ÅrbÅrhSt. VIII, 1915, s. 68-84. N. Kragh: Hundslund Kirke. ØJyHjemst. XIII, 1948, s. 50-60, Om Hundslund Sogns Præster efter Reformationen I. ØJyHjemst. XIV, 1949 s. 135-46. MeddÅSt. 1968, s. 91 (parkeeringsplads), 1974, s. 50 (tegn. i Bygn. insp. Århus), 1975, s. 61 (orgelreparation), 1976, s. 58 (urneplæne), 1980, s. 88 (fornyelse aftage), 1981, s. 122 (elektrisk ringeanlæg).

DiplDan. 2. rk. III, nr. 98.

DiplDan. 2. rk. VI, nr. 215.

SRD VI, 469.

ÆldDaArkReg. II, 124, jfr. Poul Rasmussen i Stulier i Århus stifts ældste ejendomshistorie III. Landøhist. Selskab 1984, s. 17ff.

Kronens Skøder II, 424, jfr. Torrild, s. 2619.

LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1690-92, fol. 7 (B. 24. 654), jfr. Torrild, s. 2619.

Samme. 1694-96, fol. 2 (B. 24. 660). Hundslund kirke var blandt dem, hvorom der i slutningen af 1730'rne opstod trætte med kongen, jfr. Randiev, note 7 (s. 2488) og HofmFund. III, 199.

LA Vib. Hads-Ning herreders skøde- og panteprot. 1801-11, fol. 104-5 og 128 ff. (B. 58B. Sp 4).

Synsprotokol 1862 ff. Protokollen rummer en omhyggelig beskrivelse og en kronologisk ordnet oversigt over tildragelser ved kirken forfattet af Niels Kragh, sognepræst 1923-57.

Fig. 45. Udsnit af gravsten nr. 8, fra 1700'ernes sidste halvdel, rimeligvis over Hans Erichsen, †1790, og hustru Maren Nielsdatter, †1792 (s. 2677). NE fot. 1981. - Section of tombstone no. 8, from the later half of the 1700's, probably for Hans Erichsen †1790 and his wife Maren Nielsdatter, †1792.

Fig. 46. Figursten nr. 6, o. 1650, over anonymt ægtepar med to børn (s. 2676). NE fot. 1981. - Figured stone no. 6, c. 1650, for anonymous married couple with two children.

Fig. 47. Kirkegårdsmonument nr. 2, over Jens Møller Vogelius, +1861 (s. 2678). NE fot. 1981. - Churchyard monument no.2, for Jens Møller Vogelius,

10 RA DaKanc. Koncepter og indlæg til sjællandske reg. 1701, nr. 73

11 LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkesyn 1700 ff. (C 3. 1166 ff.).

12 Note 9. En synsforretning 1791 drejede sig om et i øvrigt ikke kendt fortov uden om kirkegården, LA Vib. Århus bispearkiv. Hads hrd. Gylling, Hundslund 1666-1845 (C 3. 579).

13 Afbildet f.eks. i Trap VIII, 1963, s. 332. Svend Nørregård Hansen: Skanderborg vildtbane I—III, ØJyHjemst. XXXXVI-XXXVIII, 1981-83, specielt II, 9-15. Jfr. K.-E. Høgsbro: Vildtbanepæle. Antikvariske Studier I, 1977, s. 251-64 og T. Balslev Wingender: Kongejagt. Skalk 1985, nr. 4, s. 18-26. To andre vildtbanesten i sognet er for tiden placeret ved den fhv. præstegård.

14 LA Vib. Kirkegsk. for landsogne. Hundslund 1830-1900 (C KRB. 211).

15 NM 2. afd. Korrespondance.

16 Kjeld Bønnelycke: Hads Herred før og nu, Århus 1873-76, s. 200, jfr. K. Uldall: Kirkens profanbrug, i FortNut. IX, 1931-32, s. 137.

17 I vest, hvor det er bredest, svarer skibets udvendige bredde til diagonalen i koret.

18 Den nedennævnte, egenartede kordør, der adskiller sig fra skibets portaler, kunne måske give anledning til en formodning om, at to hold håndværkere har været på spil.

19 Gravrummet i koret er bygget delvis ind i åbningen, således at dørens tilmuring ser ud til at være foretaget før eller samtidig med begravelsen.

20 Der foreligger ikke oplysninger om en eventuel ramme. Ang. glasfragmenter, se s. 2658.

21 Meget fragmentariske rester af *egetræsramme med fals, muligvis den oprindelige, indsendt til NM 2. afd., hvor de har inv. nr. D 10901. I de øvrige vinduer sidder fyrretræsrammer.

22 Uldall bemærker i ÅrbOldkHist. 1894, s. 252, at en af dem er udført i to stykker; om ejendommelighederne jfr. hans artikel, navnlig s. 220 ff. og 242 f.

23 LA Vib. Århus amts søndre provsti. Synsprot. 1817-54 (C 30. 1-2).

24 LA Vib. Hads-Ning herreders provsti 1840 f. Synsprot. 1842-1908 (C 31. 1-4).

25 Note 24. Derefter har formentlig kulbeholderen, som 1933 skulle flyttes udenfor, haft plads i hjørnet.

26 N. Kragh 1949, s. 143.

27 På indersiden er malet årstallet 1979, refererende til tagets fornyelse.

28 Noterne 10 og 11.

29 Synet 1857 (note 24) skønnede, at tårnet var blevet udvendig fornyet dette år, hvilket kan sammenholdes med, at Uldall læste årstallet »17.7«, jfr. fig. 2.

30 Noterne 9, 14 og 24.

31 Stemplet henholdsvis »P. Matzen Egensund« og »Bygholms teglværk«.

32 Jfr. Rothes indb. Ifølge sognepræstens brev af 7. juni 1904 (i NM) fandt dekorationsmaler Malling i forbindelse med sin maling af kirkeloftet kalkmalerier på »begge længdevægge«.

33 Kr. Due har 1924 prøveafdækket de tre nordligste figurer på forsiden.

34 Tomas har her fejlagtigt faet Mattias' hellebard og sidstnævnte i stedet for en hyrdestav.

35 Ifølge restauratoren, Kr. Dues, indberetn.

36 Landsby i Skannerup sogn (Gjern hrd.).

37 Jfr. gravsten nr. 30 i Århus domkirke, s. 780.

38 Frederik Arnoldisen de Fine var medtjener i 12 år og sognepræst i 12 år; jfr. LA Vib. Århus bispearkiv. Hads herredsbog 1661 (C 3. 1082).

39 Rasmus Johansen var ifølge ovennævnte herredsbog sognepræst i 52 år.

40 Bag på tavlen står med hvidmalede versaler: »Alttertavle og Prædikestol istandsat under Nationalmuseet anno 1929. P.J.Bagger, maler. S. P. Skov, snedker. Povl Jensen, maler. N. Kragh, sognepr. M. Petersen, kirkev«. Med blyant er skrevet »Søren Møller Sørensen, snedker Horsens 1929«.

- 41 Med Vedslet-tavlen som model, jfr. fot. 1907, i NM.
- 42 Kalkmalerikonservator E. Rothe har 1905 givet stavemåden »tafflue ii ...«.
- 43 Jfr. bl.a. Otto Norn, i Festskrift til Astrid Friis, 1963, s. 172ff.
- 44 Jfr. C.A.Jensen: Snedkere, s. 73.
- 45 Ifølge Povl Jensen var postamentfeltets indskrifter næsten helt bevaret, sidefelternes i brudstykker, jfr. skitse i NM 2. afd.
- 46 Samtidig ferniseredes alterbilledet, dvs. midtfeltets maleri (note 24).
- 47 I Danske Atlas 1768, s. 249, omtales kalken som værende i Hundslund.
- 48 Tilsyneladende er »1815« rettet til »1816«.
- 49 To ens stempler, »Hjort«, i rektangel, en variation af de hos Bøje gengivne.
- 50 Laurits Grtin: Danske Guld- og Sølvmedes Stempler og Mærker indtil 1943, s. 86.
- 51 LA Vib. Hads herredsbog 1687 (C 3.1104).
- 52 Var i 39 år kirkesanger i Hundslund (note 9).
- 53 JYSaml. 4. rk. VI, 337, jfr. Elev kirke, s. 1758, Fårup, s. 1892, S. Galten, s. 2109 og Malling s. 2324.
- 54 Lorenz Frølich 1820-25. Oktober - 1920. Egne Optegnelser og Breve til og fra hans Slægt og Venner. Samlet og udgivet af F. Hendriksen, II, 1921, s. 283.
- 55 Faderen var sognepræst i Hundslund.
- 56 Jfr. DK, Tisted: s. 43, Maribo: Nakskov, s. 108, Tillelse, s. 347, Frdb.: Ganløse, s. 2462 med henvisning til Kbh.: Hvidovre, Herlev, Værløse, Ribe: Esbjerg Vor Frelses k., s. 1006. Jfr. i øvrigt note 54.
- 57 Se bl.a. Skejby, s. 1361, Trige, s. 1717, Borum, s. 1998 og Storrø, s. 2073.
- 58 Variationer af omtalte indskrift nævnt af Helge Kjellin, i Aldre kyrklig konst i Skåne, udg. av Otto Rudbeck och Ewert Wrangel, Lund 1921, s. 239f.
- 59 1702 manglede et bækken til fonten (note 11).
- 60 Ifølge restaurator var det ældste farvelag borte på nedre korsarm, de øvre korsarmes oprindelige(?) farvelag blev derimod ikke nøjere undersøgt.
- 61 Model efter Torrild prædikestol. De tidligere hængestykker var glatte og udsavede, måske fra 1747, jfr. årstal på tplanke under prædikestolen.
- 62 Fejlskåret for »venit ad«.
- 63 E' et i hannem er skrevet F i stedet for E.
- 64 En udskåret hænggevindrueklase, omtalt i indb. 1924 og synlig på et fotografi fra 1928 øverst på prædikestolens mægler, er måske den oprindelige hængesmykning.
- 65 Ifølge indb. 1930 tydede forskellige forhold på, at panelet oprindeligt havde stået vinkelret på skibets midtgang.
- 66 Ifølge indb. 1928.
- 67 1929 er nyskåret tre hængeskiver samt gesims- og hængestykke mod væggen.

Fig. 48. Kirkegårdsmonument nr. 1, over Abelone Pedersdatter, †1834, og hendes mand, †1849 (s. 2678). NE fot. 1981. - Churchyard monument no. 1, ca. 1834.

- 68 Ikke omtalt i restaureringsberetn. 1930, kun nævnt 1928.
- 69 LA Vib. Hads herredsbog 1661 (C 3. 1082).
- 70 1690 var dette imidlertid ophørt »for nogen tid siden« (jfr. historik), hvorfor præsten heller ikke har »nydt noget« (dvs. indtægt) af dem (LA Vib. Div. dok. 1800-73).
- 71 Ifølge indskrift på metalplade, løst anbragt på nodedestativet; en anden plade har indskriften: »Ombygget af Bruno Christensen og Sønner 1975«.
- 72 Yderligere oplysninger findes i Den danske Orgelregistrant.
- 73 Præsteindb.
- 74 Måske malernes, Povl Jensen og (Chr.) Bagger (note 9).
- 75 Tømret af snedker Skov, malet af Bagger (note 9).
- 76 Venligst oplyst af firmaet. - Den ene krone skænket af Syvstagens giver, den anden af sognets kvinder (note 9).
- 77 Henning Henningsen, i ÅrbÅrhSt. 1952, s. 106.

Fig. 49. Udsnit af korbuekrucifiks (jfr. fig. 28), fra o. 1450-1500 (s. 2666). NE fot. 1981. - Section of chancel arch crucifix from ca. 1450-1500 (cf. fig. 28).

78 Verset forfattet af sognepræstens søn, daværende stud. teol. Jens Kragh (note 9).

79 RA. Rgsk. ældre end 1559. Liste over indkrævede klokker 1528/29. 108 A.

80 1830 solgtes fire bjælker, måske nogle udskiftede fra klokkestolen? (note 14).

81 Ifølge Magnus Petersen blev »Sidefløjene«, dvs. vingerne, og det store »understykke« (hængestykket), »større Ornamentdele, Snirkler og Løvværk« nyskåret efter model af de tilsvarende dele på modstående side. Til enkelte manglende dele lavede M. P. tegninger. En del manglende hænder, arme og fødder og Johannes' ørn formedes i ler, hvorefter skæringen udførtes. Tre englehoveder og Lukas' okse blev helt nyskåret som følge af ormeangreb.

82 Ifølge M. P.s indb. 1890 var ortografien lidt afvigende, således »Kirken« og »Hadrup«.

83 [] markerer tilføjelser fra restaureringen 1889-90, uden grundlag i M. P.s indb. - () betyder nævnt i M. P.s indb. og ses på fot., men er ikke genopmalet, muligvis p.g.a. pladsmangel. - Ifølge en koncept til indb. i NM stod nederst: »Malet 1815. Rasmus

Nielsen Kirkesanger«. - Ifølge et *sagn* skulle Morten Mikkelsen selv have forfærdiget epitafiet, hvorefter han lod det bære stykkevis til kirken, hvor han samlede og ophængte det (Bønnelycke, s. 191).

84 Magnus Petersens indb. har enkelte ortografiske afvigelser, bl. i navnene, således Anders Ebssens og Boedel Niels D.

85 Fra Åb. 14,13 W. 3, Åb. 2 (jfr. indb. 1890).

86 Danske Atlas IV, 249.

87 I forbindelse med genophængningen fjernedes en stolerække for at give bedre plads.

88 Gengivet hos J. B. Løffler: Danske Gravminder fra Middelalderen, 1889, Tavle IV, fig. 18, nævnt s. 12, hvor navnet læses Martinvs.

89 Bogstavet g er nærmest en minuskel.

90 Med hensyn til kors og blade beslægtet med sten nr. 1 i Mårslet (s. 2277).

91 De nedre hjørner let behuggede.

92 Desuden et endetal »8« i indskriftens øvre del.

93 Beslægtede eksempler bl.a. i Sjelle (s. 1291, nr. 2) og Framlev (s. 2059, nr. 4).

94 Se også Beder (s. 2301, nr. 4, med note).

95 Chr. Heilskov, i JYSaml. 4. rk. II, 289f., hvortil er knyttet kommentarer fra kirkebogen.

96Jfr. Otto Norn, i Vejle amts årb. 1938, s. 168ff.

97 Det vides ikke, om denne gravsten hørte til omtalte begravelse, eller om den er identisk med en af de bevarede, ovenfor omtalte.

Fig. 50. Udsnit af dåbsfad nr. 1, fra 1858 (jfr. fig. 26). Relief af Pinseunderet hvorpå signaturer for L. Frølich og L. Vieth (s. 2665). NE fot. 1981. - Section of baptismal dish no. 1, from 1858, with signatures for L. Frølich and L. Vieth (cf. fig. 26).

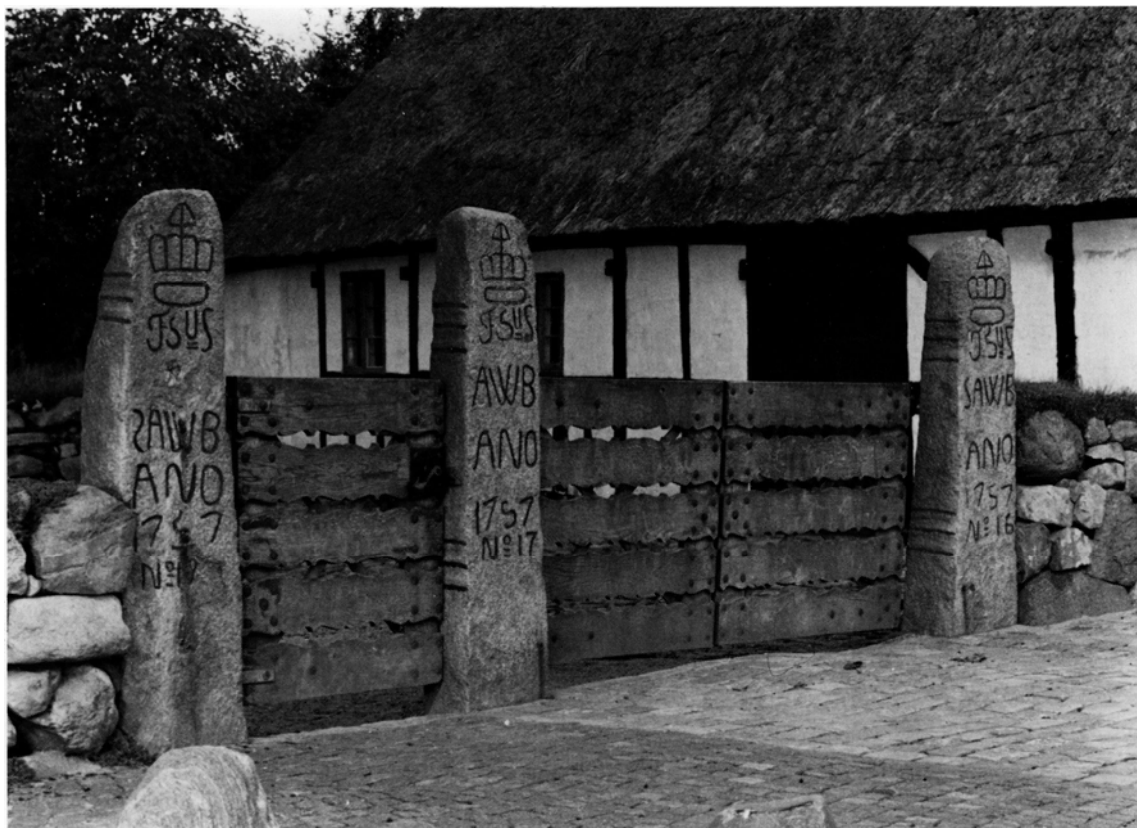

Fig. 51. Kirkegårdens hovedindgang, hvor der er benyttet tre hegnspæle fra den kongelig vildtbane i Skanderborg amt (s. 2649). NE fot. 1981. - *Entrance to the churchyard with reused 18th-century boundary stones from neighbouring royal game preserves.*

SUMMARY

The church belongs to a group of rural buildings of some size and was probably erected late in the 12th century, the original parts being the chancel and the nave. This building was constructed of finely dressed granite ashlar. The portals of the nave are rather plain, but the tympanum of a door in the chancel is decorated in an unusual geometric manner. During the period around the year 1500 vaulting was constructed in the chancel, and a tower and a porch added to the nave. Vaulting was planned in the nave, but never executed. In the west wall of the tower there is a small chamber, the "bell-

ringer's cell", from where the bells could be rung. Similar small rooms are found in few other churches in the Århus diocese.

In the past the walls of the nave were decorated with a frieze of pictorial wall-paintings dating from the later half of the 15th century. All are now whitewashed over, as is a somewhat more recent decoration on the vaulting.

As so often the oldest item of furniture is the Romanesque baptismal font, which is of a type common to the churches around Horsens Fjord. A crucifix dates from 1450-1500. The pulpit was made in 1600. An inscription on the

altarpiece states that it was carved in 1613 by Michel the Carpenter in Vrold and painted by Lauritz Andersen Riber, who provided paintings for a number of the churches in the district. Primitive paintings of Apostles, dating from c. 1700, decorate the panels on the front and at the sides of the Communion table. A wealthy farmer had his sepulchral tablet set up

c. 1673 with a painted portrait which has now disappeared. The bell was cast in 1762 by M. C. Troschell, Copenhagen. A painting by Chr. Dalsgaard, from 1891, was formerly included in the altarpiece.

Four Romanesque tombstones, which at the top have room for the name of the deceased, are set in the walls of the church on the outside.

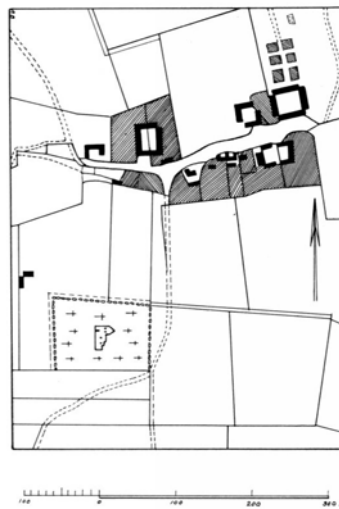

Fig. 52. Hundslund 1:10000. Målt og udskiftet omkring 1790 af Jacob Daniel Weseberg. - *Map of the village.*